

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Hanna Adamsson

En modernare rättegång och
muntlig bevisning på video ur ett
rättssäkerhetsperspektiv

Examensarbete
30 högskolepoäng

Per Ole Träskman

Processrätt

Vårterminen 2009

Innehåll

SUMMARY	4
SAMMANFATTNING	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte och frågeställning	8
1.3 Metod och material	8
1.4 Avgränsning	9
1.5 Disposition	9
2 GRUNDLÄGGANDE PROCESSRÄTT	11
2.1 Rättssäkerhet	11
2.2 Bevisrätten	11
2.2.1 Grundläggande principer	11
2.2.2 Muntliga utsagor	13
2.3 Kort historik	14
3 EN MODERNARE RÄTTEGÅNG	16
3.1 Reformen med avseende på muntlig bevisning på video	16
3.1.1 Bakgrund till de nya reglerna	16
3.1.2 Förhållandet mellan instanserna	17
3.2 Dokumentation av muntlig bevisning	18
3.2.1 När ska muntlig bevisning dokumenteras på video?	18
3.2.2 Integritet och sekretess	19
3.3 Presentation av muntlig bevisning	21
3.3.1 När muntlig bevisning ska tas upp på nytt	21
3.3.2 När behöver ytterligare frågor ställas?	22
3.3.3 Ansvaret för bevisningen	22
3.3.4 Tilltrosbevisning	23
3.3.5 Ska huvudförhandling hållas?	24
3.4 Förenlighet med Europakonventionen	25

4	VIDEOFÖRHÖR	27
4.1	Videoförhör från förundersökningen	27
4.2	Bedömning av videoförhörens bevisvärde	28
4.3	Kommentarer	28
5	HUR PÅVERKAR PRESENTATIONSFORMEN BEDÖMNINGEN AV EN UTSAGA	29
5.1	Inledning	29
5.2	Lagstiftarens ställningstagande	29
5.3	Den rättspsykologiska forskningen	30
5.3.1	Bakgrund	30
5.3.2	Presentationsformens betydelse för hur en utsaga upplevs	31
5.3.3	Presentationsformens betydelse för bedömningen av tillförlitlighet och trovärdighet	32
5.3.4	Presentationsformens betydelse för minnet	34
5.3.5	Effekter för rättsväsendet	34
6	REFORMEN UR ETT RÄTTSSÄKEHETSPERSPEKTIV	36
6.1	Vinster och effektiviseringar	36
6.2	Möjliga problem och begränsningar	38
6.2.1	Videoupptagningen som likvärdig med omedelbar närvaro	38
6.2.2	När ytterligare frågor behöver ställas	39
6.2.3	Effektiviteten och tekniken	40
6.2.4	Integriteten	41
6.2.5	Europakonventionen	42
7	AVSLUTNING	43
7.1	Diskussion	43
7.1.1	Påverkas bedömningen av en muntlig utsaga av att den presenteras på video?43	
7.1.2	Vilka konsekvenser kan den nya ordningen med muntlig bevisning på video få ur ett rättssäkerhetsperspektiv?	45
7.2	Slutsatser	49
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	50
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	53

Summary

On the 1 of November 2008 an extensive reform of the Swedish court procedure, *En modernare rättegång*, entered into force. The aim was to carry out a number of changes necessary to ensure a modern and effective court procedure and make better use of modern technology.

The essay deals with the part of the reform that concerns documentation and presentation of oral evidence in courts. Statements left by witnesses as well as others are videotaped the first time they appear in front of a court and the videotapes are then presented in the court of appeal. This new procedure involves major changes, mainly for the court procedure in the court of appeal. Compared to former procedure, when only the sound was taped from testimonies in courts, it has been hold that the videotapes brings such a good basis for evaluation that they can be used instead of bringing witnesses and others once more to the court of appeal to give their statement.

The purpose of this essay is to map the possibilities and limitations with videotaped evidence in accordance with the new procedure. The question is whether the mentioned videotapes will be a sufficient base for the judgement in court, and moreover if, and how, the evaluation of the statement is affected by in what form it is presented in court.

The new technique has indeed proven to bring many benefits, such as a more effective and economic procedure as well as a better basis for evaluation for the court of appeal. The later based on the fact that the videotaped statement, in most cases, is given at a point when a significantly shorter period of time has past since the concerned event took place. On the other hand, there is the possibility that the actual way in which a statement is given, by presence in the court or by videotape, may affect how it is evaluated by the court. Recent studies within the forensic psychology show that the presentation mode does affect how a statement is perceived and evaluated. For example there are strong indications that the exact same statement is assessed more positively if it is given by a person present in the same room compared to if it is presented on videotape.

Although the new videotaped testimonies have proven to bring many benefits, it can be strongly questioned as to whether the actual effects of the new form of presentation have indeed been sufficiently examined. It can be concluded that the new procedure is already in force, but that we still know very little about the consequences it may bring.

Sammanfattning

Den omfattande reformen av rättegångsförfarandet *En Modernare Rättegång* trädde i kraft i Sverige den 1 november 2008. Syftet med reformen har varit att genomföra nödvändiga moderniseringar av rättegångsförfarandet och skapa en rättssäker, effektiv och ändamålsenlig handläggning där modern teknik bättre än tidigare kan utnyttjas.

Uppsatsen berör den del av reformen som innebär att de berättelser som vittnen, parter med flera lämnar i bevissyfte numera dokumenteras med videoteknik och sedan presenteras på samma vis i hovrätten. Detta innebär flera omfattande ändringar mot vad som tidigare gällt och det är för hovrättsförfarandet som de största förändringarna uppkommer. Tidigare dokumenterades endast ljudet vid muntliga utsagor i domstolarna. Till skillnad från ljudinspelningarna har det ansetts att de nya videoupptagningarna innebär ett så pass mycket bättre underlag för bedömningen i hovrätten, att videoupptagningen där kan spelas upp istället för att personerna kallas till hovrätten för att avge sin utsaga personligen.

Denna uppsats strävar efter att belysa de möjligheter och begränsningar som finns med bevisupptagning på video i enlighet med reformen. Frågan är om de nya videoupptagningarna kan anses räcka som underlag i hovrätten och hur bedömningen av de muntliga utsagorna där kommer att påverkas.

Den nya tekniken har visat sig ha många fördelar, främst att processen blir mera effektiv och ekonomisk, men även att hovrätten kan få ett bättre underlag för bedömningen såtillvida att den får del av den muntliga utsagan så som den framställts i tingsrätten, vilket i de flesta fall är i betydligt närmare anslutning till den aktuella händelsen. Å andra sidan har det påpekats att tekniken kan komma att påverka hur den muntliga bevisningen bedöms i domstol, eftersom det kan finnas skillnader i hur en utsaga bedöms mot bakgrund av i vilken form den presenteras för domstolen. Inom den rättspsykologiska forskningen har det granskats vilken effekt presentationsformatet har för upplevelsen och bedömningen av en muntlig utsaga. Det finns resultat som visar tydliga indikationer på att exakt samma berättelse bedöms annorlunda beroende på om den presenterats genom en videoinspelning eller av en person som är närvarande i samma rum.

Sammanfattningsvis har arbetet med denna framställning bekräftat att reformen innebär många fördelar för domstolsprocessen utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv. Å andra sidan kan konstateras att vi vet mycket lite om hur den nya bevisformen med videoupptagningar kan komma att påverka värderingen och bedömningen av utsagor i domstol. Reformen är redan i kraft, men frågan är om det föreligger tillfredställande utredning kring vilka effekter som faktiskt är att vänta när det gäller bedömningen av muntligbevisning på video.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken (1962:700)
EMR	En modernare rättegång
Prop	Proposition
RB	Rättegångsbalken (1942:740)
TF	Tryckfrihetsförordningen (1949:105)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Under de dryga 50 år som rättegångsbalken varit i kraft har samhället genomgått stora förändringar. Den informationstekniska utvecklingen har gått framåt och den ökade internationaliseringen har ställt krav på ett bättre teknikstöd i domstolarna. Det har funnits behov av att underlätta handläggningen av mål över gränserna och kunna förhöra personer i andra länder än det där rättegången äger rum. Dagens mångskiftande samhälle ställer även helt andra krav på handläggningen i domstol då målen generellt sett ökat i komplexitet och omfattning.¹

Den första november år 2008 trädde en omfattande reform av rättegångsbalken under namnet *en modernare rättegång* (EMR) i kraft. Syftet med reformen har varit att genomföra nödvändiga moderniseringar av rättegångsförfarandet. En stor del av reformen handlar om att skapa en rättssäker, effektiv och ändamålsenlig handläggning där modern teknik bättre än tidigare utnyttjas.²

En förändring som gengenomförts som ett led i moderniseringsarbetet är att berättelser som vittnen och parter lämnar i bevissyfte numera dokumenteras med videoteknik. Tidigare har normalt ljudet spelats in då personer hörts i domstol. Idag dokumenteras följaktligen istället muntliga utsagor som lämnas i bevissyfte på video. Då mål överklagas är utgångspunkten att videoinspelningen från tingsrätten skall vara grund för bedömningen av utsagan i hovrätten. Tyngdpunkten i rättsprocessen skall ligga på tingsrätten.³

Mot bakgrund av dessa förändringar väcks ett flertal frågor. En viktig fråga är hur förändringarna påverkar rättssäkerheten när fokus nu läggs på tingsrättsprocessen. En annan problematik som diskuterats är om videoupptagningarna kan komma att missbrukas om de lämnas ut till allmänheten och parterna.⁴ Några frågor som denna uppsats kommer att lägga särskilt fokus på är om videoupptagningarna kommer att räcka som underlag i hovrätten och hur bedömningen av de muntliga utsagorna där kommer påverkas.

Presentationsformaten och handläggningsformerna vid domstol har tidigare undersökts inom processrätten, men ämnet är sådant att det inbjuder till undersökningar från flera utgångspunkter. Mänsklig kommunikation studeras i allmänhet inom många fält och det behövs insikter från många

---

¹ Prop. 2004/05:131 s. 78 ff.

² Prop. 2004/05:131 s. 1.

³ En modernare rättegång, Justitiedepartementets faktablad, Ju 08.05.

⁴ Brandberg och Knutsson (2008a) s. 20 ff.

olika områden för att förstå den komplexa kommunikationssituation som rättegången innebär.⁵

Nyligen har även presenterats omfattande svensk forskning som tyder på att vittnesmål på video kan vara mindre trovärdiga. Nya studier visar på att ett levande vittne har uppfattas som mer trovärdigt än ett vittne på video. Det finns även indikationer på att observatörernas minne av ett vittnesmål är bättre om vittnesmålet framlagts av en person i samma rum än om det presenterats genom en videoupptagning.⁶

Frågan är om tillräcklig hänsyn tagits till vilken betydelse som presentationsformatet har när den nya tekniken tagits in i domstolarna. Det har varit ganska tyst kring just dessa frågor trots att reformen nu är i kraft. Bakgrunden till detta kan vara att det samtidigt finns många andra viktiga skäl som pekar på att reformen och den nya tekniken istället är en tillgång för rättssäkerheten. Exempelvis så får överrätterna nu ta ställning till samma material som tingsrätten dömde utifrån i och med videoupptagningarna.⁷

1.2 Syfte och frågeställning

Uppsatsen syftar till att mot bakgrund av reformen en modernare rättegång studera de möjligheter och begränsningar som finns med bevisupptagning på video. Ett kapitel innehåller en rättspsykologisk utblick och syftet med detta är att belysa hur andra vetenskaper och forskning kan vara till nytta vid juridiska reformer. Det är avsikten att undersöka vad de nya bevisupptagningsreglerna med muntlig bevisning upptagen på video innebär för rättsprocessen ur ett rättssäkerhetsperspektiv.

Härvid ska följande frågeställningar besvaras:

- Påverkas bedömningen av en muntlig utsaga av att den presenteras på video?
- Vilka konsekvenser kan den nya ordningen med muntlig bevisning på video få utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv?

1.3 Metod och material

Rättslig kommunikation och processuella handläggningsformer är områden som kan och har studeras utifrån många olika vetenskapliga perspektiv. Denna uppsats utförs därför inom det rättsvetenskapliga området i vid bemärkelse. Rättsvetenskapen kan tolkas som en mer omfattande verksamhet än den som fokuserar enbart på ”gällande rätt” och är strikt rättsdogmatisk.⁸ För denna uppsats innebär det att en frågeställning som

---

⁵ Bylander (2005) s. 21.

⁶ Brandberg och Knutson (2008b) s. 29 f.

⁷ Ibid.

⁸ Bylander (2006), s. 24 f.

lämnar plats för inslag av andra vetenskaper än bara den strikt juridiska har valts.

Metod och material har valts utifrån syftet med uppsatsen. Avsikten är att utifrån en grundläggande beskrivning av de nya bevisupptagningsreglerna skapa förståelse för de konsekvenser som muntlig bevisning på video kan få ur ett rättssäkerhetsperspektiv. För att studera och beskriva de effekter som reformen kan ha för rättsväsendet och rättssäkerheten har jag valt att grunda min undersökning på både traditionella juridiska källor men även forskning inom andra vetenskaper, främst rättspsykologin, som berör frågeställningen. Den metod som använts är en traditionell rättsvetenskaplig metod, där lagtext, men framför allt förarbeten, lagkommentarer och doktrin utgör stommen. Eftersom reglerna om muntlig bevisning på video är nya sedan november 2008 är mängden material i praxis och doktrin fortfarande begränsad.

1.4 Avgränsning

Processrättsreformen EMR innehåller förändringar i många olika avseenden. Det är därför inte möjligt att behandla reformen i sin helhet utan ett antal avgränsningar måste göras.

Uppsatsen kommer inte att behandla de nya regler som gäller utökade regler om prövningstillstånd vilka är en del av den nya modernare rättegången. I anslutning till reformen har även införts regler om användande av videoteknik för andra ändamål än för just dokumentation av muntlig bevisning, vilket är det som här ska beröras. Dessa frågor om användande av videoteknik för videokonferens, dokumentation av syn och som hjälpmedel vid användande av sidosal ligger vid sidan av frågeställningen och kommer inte att behandlas vidare i denna uppsats.

En intressant fråga som ansluter till användandet av den nya tekniken för dokumentation av förhör i bevissyfte är i viken mån dessa videoupptagningar skall vara sekretessbelagda och vad som gäller för partsinsyn. Denna fråga kommer att beröras inom ramen för denna framställning i den utsträckning det är av intresse för att besvara min frågeställning. Uppsatsen syftar dock inte till någon självständig utredning i denna fråga.

1.5 Disposition

Uppsatsen inleds i kapitel 2 med att begreppet rättssäkerhet behandlas och definieras samt att grunderna inom bevisrätten kort behandlas. Inledningsvis görs även en historisk tillbakablick på hur rättegångsbalken tidigare hanterat processmaterialet och förhållandet mellan instanserna. I kapitel 3 följer sedan en grundläggande beskrivning av de nya reglerna om muntlig

bevisning på video och vad reformen EMR innebär i detta avseende. Här berörs dokumentationen och presentationen av videobevisningen samt även hur de nya reglerna förhåller sig till europakonventionen och de krav som där uppställs. Därefter följer i kapitel 4 ett par avsnitt om hur videoupptagningar som gjorts utanför rättssalen fungerat och bedömts som bevisning i domstol.

I kapitel 5 presenteras ett rättspsykologiskt perspektiv på presentationsformens betydelse för upplevelse, bedömning och minne av ett vittnesmål. Efter det behandlas i kapitel 6 de möjligheter och förbättringar respektive problem och begränsningar som reformen kan tänkas medföra ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Uppsatsen avslutas i kapitel 7 med en diskussion som återkommer till och besvarar dem frågeställningar som uppställts.

2 Grundläggande processrätt

2.1 Rättssäkerhet

Eftersom uppsatsen avser undersöka vilka konsekvenser som de nya bevisupptagningsreglerna har ur ett rättssäkerhetsperspektiv är det av vikt att definiera vad som i denna framställning avses med rättssäkerhet.

Rättssäkerhetsbegreppet har traditionellt ansetts omfatta bland annat att rättskipningen och myndighetsutövningen skall vara förutsebar och proportionell och att principen om likhet inför lagen ska gälla. Myndigheter och domstolars handlande skall ha stöd i lag. Rättssäkerheten ska vara ett skydd mot myndigheters godtyckliga behandling och är en viktig grund för tilltron till rättsväsendet.⁹

Det har dock ansetts att begreppet rättssäkerhet den senaste tiden fått en något annan innebörd. Från att ha haft en klar betoning på att domstolens avgöranden skall vara materiellt riktiga, vid RB:s tillkomst och tiden där efter, har innebörden nu övergått i att bli något vidare och även omfatta andra aspekter. Det skall vara en god process som är av hög kvalitet. Aspekter såsom exempelvis den enskildes upplevelse har vid sidan av snabbhet och kostnadseffektivitet fått betydelse och lett till ett späckat rättssäkerhetsbegrepp. Ett klagande av vad som avses med begreppet är viktigt för att man ska kunna föra en givande diskussion om handlägningsformer och fördelar och nackdelar med ny teknik.¹⁰

Det framstår för denna framställning som mest ändamålsenligt att använda samma utgångspunkt för en definition av rättssäkerhet som har använts i förarbetena till reformen EMR. Det framgår av propositionen att utgångspunkten för vad som kännetecknar rättssäkerhetsbegreppet ansetts vara att en handläggning och rättsprocess skapar förutsättningar för att i mycket hög grad uppnå materiellt riktiga avgöranden, samt även att regleringen är utformad på ett sätt som inte i onödan tynger processen.¹¹ Det är således denna definition som jag har valt att använda mig av i min uppsats.

2.2 Bevisrätten

2.2.1 Grundläggande principer

Förutom den fria bevisvärderingen utgör muntlighet, koncentration och omedelbarhet grundläggande gemensamma principer för förfarandet enligt

---

⁹ Beyer s. 14, 22 ff och Peczenik, s. 50 ff.

¹⁰ Bylander (2006) s. 332 ff.

¹¹ Prop. 2004/05:131, s. 200.

rättegångsbalken. Avsikten var då dessa principer infördes i samband med RB år 1948 att skapa de bästa möjliga förutsättningarna för den fria bevisvärderingen.¹² Samtidigt har med tiden och utvecklingen den moderna processens ledstjärnor säkerhet, snabbhet och kostnadseffektivitet betonats mer och mer. Det råder dock stor enighet än idag om att en säker bevisbedömning kräver en omedelbar och muntlig bevisföring.¹³ Principerna går delvis in i varandra och utgör varandras förutsättningar. Nedan definieras de i kort.

Fri bevisvärdering är utgångspunkten för hur bevisning ska värderas enligt svensk rätt. I 35 kap. 1 § RB stadgas att rätten efter en samvetsgrann prövning av allt som förekommit skall avgöra vad som är bevisat. I motiven kan utläsas att principen om den fria bevisvärderingen innebär att det inte ska finnas några begränsningar av vilken information som får användas av domstolen för att nå fram till sanningen och att inget heller ska binda domaren vid val av metod för att värdera bevisningen.¹⁴

Bevisvärderingen är dock inte helt fri utan ska enligt förarbetena utföras på objektiva grunder utifrån allmänna erfarenhetsatser och slutledningsregler. Prövningen får inte baseras på ett totalintryck av materialet, på godtycke eller intuition. Vidare ska sakkunskap anlitas då det kan behövas och övervägandena ska redovisas i domskälen.¹⁵

Omedelbarhetsprincipen innebär enligt 30 kap. 2 § RB att en dom endast får grundas på det som förekommit vid huvudförhandlingen. Bedömningen i ett mål får därmed bara grundas på det som blivit styrkt under huvudförhandlingen och endast domare som deltagit under hela förhandlingen får delta i avgörandet. Omedelbarhetsprincipen får stöd av *koncentrationsprincipen* som innebär att allt bevismaterial skall presenteras för rätten under en koncentrerad huvudförhandling, utan uppehåll i ett sammanhang. Orsaken är att en koncentrerad presentation av bevismaterialet har ansetts ge de bästa förutsättningarna för att bedöma bevisningen.¹⁶

Muntlighetsprincipen innebär att processmaterialet skall läggas fram muntligt och inte skriftligt.¹⁷ Det är exempelvis inte tillåtet för parterna att läsa upp skriftliga inlagor i rätten. Inte heller är det tillåtet att åberopa en skriftlig utsaga som uppkommit utom rätten. Ett par viktiga syften bakom principen är att underlätta kommunikationen under rättegången och skapa förutsättningar för en god bevisvärdering.¹⁸

---

¹² Bylander (2006) s. 83.

¹³ Bylander (2005) s. 32 f.

¹⁴ SOU 1938:44 s. 377 och Diesen s. 8.

¹⁵ Schelin s. 22 f.

¹⁶ Prop. 2004/05:131 s. 81

¹⁷ Jmf. 46 kap. 5 § RB.

¹⁸ Prop. 2004/05:131 s. 81 och Schelin s. 26.

Även ett par andra principer bör nämnas i detta sammanhang. *Principen om det bästa bevismaterialet* som innebär är man som huvudregel alltid ska använda sig av det bevismedel som ger den säkraste bevisningen. Då det finns olika beviskällor skall man sträva efter att välja det bevismedel som ger den kortaste beviskedjan, eftersom bevisningen blir säkrare ju färre steg den innehåller.¹⁹ *Principen om bevisomedelbarhet* som stadgas i 35 kap 8 § RB innefattar att bevisningen så långt som det är möjligt ska nå rätten utan mellanhänder. Detta ökar möjligheten att bedöma personers trovärdighet och få deras uppgifter närmare belysta. Principen är även en förutsättning för att europakonventionens krav på att försvarets kontradiktion ska uppfyllas.²⁰

Att dessa principer följs antas ge goda förutsättningar och de bästa garantierna för en godtagbar bevisprövning och för att nå materiellt riktiga avgöranden. Att en person hörs direkt inför rätten anses förbättra rättens möjlighet att värdera en utsaga och dess betydelse. Man måste därför utgå ifrån att en utsaga som inte ges ”muntligt och direkt inför rätten” (i den fortsatta framställningen ”omedelbart”) strider mot principen om det bästa bevismaterialet och att en sådan utsaga måste få ett lägre bevisvärde. Utifrån principerna att döma kan således konstateras att presentationsformen har betydelse för bevisvärderingen.²¹

Valet mellan olika handläggningsformer har komplicerats av att ny teknik och därmed nya utforskade möjligheter tillkommit. Egentligen är det inte av avgörande betydelse om en viss teknik, så som exempelvis videoteknik, kan kategoriseras som muntlig. Av betydelse är istället att de olika principernas underliggande värden tillgodoses.²²

2.2.2 Muntliga utsagor

Den muntliga utsagan inför rätten är det vanligaste bevismedlet i brottmål, om man utgår ifrån både vittnens och målsägandes utsagor. Muntliga utsagor är även det bevis för vilka bevisvärderingen är mest komplicerad. Det är många faktorer som spelar in när en utsaga ska analyseras, sanningshalten är möjligen den första man tänker på som kan vara problematiskt att utvärdera, men det är långt ifrån det enda. Andra faktorer som måste vägas in i värderingen av utsagans bevisvärde är exempelvis vilka faktiska förutsättningar som funnits för en korrekt iakttagelse samt vilken förmåga personen har att återge händelsen i sin utsaga.²³

Då en muntlig utsaga lämnats i rätten skall den värderas. Vid bedömningen av en utsaga brukar domstolen vanligen utgå ifrån två begrepp, tillförlitlighet och trovärdighet, för att uttrycka sin uppfattning om hur högt

---

¹⁹ Ekelöf och Boman s. 27 f. och 142.

²⁰ Schelin s. 27 f.

²¹ Ibid.

²² Bylander (2005) s. 24.

²³ Diesen s. 41.

bevisvärde en utsaga skall tillmätas. Trovärdighetsbedömningen görs med utgångspunkt i rättsens subjektiva intryck av utsagepersonen under huvudförhandlingen. Bedömningen beror på erfarenhetssatser, värderingar och kunskaper som rätten har sedan tidigare. Faktorer som kan påverka är bland annat kroppsspråk, mognad, röstläge samt vilka skäl personen skulle kunna ha för att lämna felaktiga uppgifter.²⁴

Bedömningen av en utsagas tillförlitlighet görs under överläggningen och syftar till att avgöra vilket bevisvärde utsagan har. Prövningen av en utsagas kvalitet sker genom att rätten på objektiva grunder ser till utsagans hållfasthet utifrån olika erfarenhetssatser, andra utsagor och fakta.²⁵

2.3 Kort historik

Den viktigaste anledningen till att den nya rättegångsbalken infördes år 1948 var den långdragenhet som det gamla muntligt-protokollariska systemet ledde till. Systemet byggde på att tyngdpunkten i processen låg i underrätten och att överrätten skulle utöva en kontrollerande funktion. För att båda instanserna skulle kunna ta ställning till samma material infördes reglering som innebar att underrätterna skulle uppta exakt allt som förekom i underrätten och kunde ha betydelse för hovrättens avgörande i ett protokoll. Allt som grundade domen i underrätt skulle finnas i protokollet för att vara tillgängligt för hovrättens avgörande. Konsekvensen blev att det som inte fanns i protokollet inte heller ansågs kunna användas för underrättens avgörande. Detta ledde till att båda instanserna grundade sina avgöranden på detta protokoll och muntligheten i stor utsträckning gick förlorad även i underrätten.²⁶

Den skriftliga uppteckningen av processmaterialet ansågs ändå samtidigt vara det som främjade rättsskipningens säkerhet. Att det muntligt-protokollariska systemet ansågs ge tillförlitliga bedömningar hängde samman med att man tillämpade den legala bevisteorin som hade utvecklats på 1600-talet. Den innebar att det förelåg en strikt reglering för hur bevisning skulle värderas. Exempelvis så ansågs två samstämmiga vittnen utgjorde fullt bevis.²⁷

Det var således på grund av att detta system i de flesta fall innebar en utdragen handläggning som den gamla rättegångsbalken ansågs behöva reformeras. När en processkommission inrättades år 1911 för detta ändamål blev det snabbt klart att muntlighet, omedelbarhet och koncentration borde vara grundsatser för rättegångsförfarandet. Reformen innebar även att den legala bevisteorin ersattes av principen om den fria bevisprövningen. Strävandena att radikalt bryta med det gamla systemet medförde att

---

²⁴ Sutorius och Kaldal s. 91.

²⁵ Sutorius och Kaldal s. 90 och Schelin s. 241 f.

²⁶ Ftiger s. 453 f.

²⁷ Ftiger s. 454 f.

principerna till en början genomfördes med stor stränghet. Med tiden har dock kravet på muntlighet mjukats upp.²⁸

Redan under arbetet med reformen som ledde fram till rättegångsbalken år 1948 konstaterades att det ofta var förenat med betydande olägenheter att uppta muntlig bevisning på nytt i hovrätten. Det ligger i sakens natur att förutsättningarna för bevisupptagning är gynnsammare i underrätten än i överrätten, vilket främst är en följd av att en muntlig utsaga i underrätten i större grad bär omedelbarhetens prägel och kortare tid förflutit från den aktuella händelsen.²⁹ Därför infördes en bestämmelse enligt vilken muntlig bevisning inte alltid skulle behöva tas upp på nytt i hovrätten. Förnyad bevisupptagning av muntlig bevisning skulle bara ske om det var av betydelse för utredningen alternativt om en part yrkade på ny upptagning och rätten inte ansåg att en sådan skulle sakna betydelse.³⁰ Samtidigt infördes de så kallade tilltrosparagraferna med innebörden att då avgörandet i hovrätten var beroende av tilltron till den i underrätten förebringade bevisningen, överrätten inte utan att på nytt ta upp bevisningen kunde ändra underrättens dom.³¹

Resultatet av reformen som genomfördes år 1948 kom inte att motsvara förväntningarna. Tyngdpunkten i processen hamnade inte alls i underrätten som planen var. Vid överklagande har regleringen istället i mycket stor utsträckning inneburit att en ny bevisupptagning varit nödvändig i hovrätten vilket medfört att balansen mellan instanserna rubbats. För att minska antalet omförhör i hovrätten ändrades år 1989 35 kap 13 § RB så att parterna inte längre gavs rätt att yrka på omförhör då ett sådant förhör inte ansågs sakna betydelse. Denna ändring fick dock inte någon större betydelse. Någon större betydelse för bevisupptagningen i hovrätten fick inte heller övergången från skriftliga nedteckningar av förhørsutsagor i tingsrätten till ljudupptagningar på band, eftersom uppspelningen av bandet ändå inte ansågs likvärdig med ett omedelbart förhör.³²

Det har således sedan rättegångsbalkens tillkomst år 1948 vuxit fram ett missnöje med hur gällande bevisupptagningsregler påverkat förhållandet mellan tingsrätt och hovrätt. Frågan om vilken roll som hovrätten ska ha i rättssystemet har länge vållat svårigheter. De omfattande förändringar som reformen EMR inneburit är en strävan att komma till rätta med dessa problem.³³

---

²⁸ Prop. 2004/05:131 s. 81 och Fitger s. 456.

²⁹ Fitger s. 456.

³⁰ 35 kap 13 § RB.

³¹ 50 kap 23 § och 51 kap 23 § RB.

³² Fitger s. 458 f.

³³ Ds 2001:36 s. 53.

3 En modernare rättegång

Detta kapitel ägnas åt att kartlägga och beskriva vilka förändringar som reformen EMR medfört för rättsprocessen när det gäller upptagningen på video av berättelser som lämnas inför rätten i bevissyfte. Först ges en kort redogörelse kring reformens huvudsakliga orsaker och syften samt vilket förhållande som eftersträvas mellan instanserna (avsnitt 3.1). Den del av reformen som här berörs, det vill säga upptagningen på video av berättelser i bevissyfte, kan delas upp i två delar, dels dokumentationen av bevisningen i lägre rätt och dels presentationen av bevisningen i högre rätt. Dessa två delar berörs i de följande två avsnitten (3.3-3.4).

3.1 Reformen med avseende på muntlig bevisning på video

3.1.1 Bakgrund till de nya reglerna

Avsnitt 2.3 ovan har beskrivit de tidigare gällande reglerna för det processrättsliga förfarandet både före och efter den reform som trädde i kraft år 1948. I detta avsnitt ska bakgrunden till och syftena med reformen EMR, som är ett tredje system, beskrivas.

Inför reformen EMR har det under många år pågått ett omfattande reformarbete för att utveckla och modernisera domstolsarbetet. De övergripande målen har varit att domstolarna även i fortsättningen skall stå för rättssäkra avgöranden inom rimlig tid och att den tekniska utvecklingen i samhället skall tillvaratas.³⁴ En nyckelpunkt när det gäller behovet av en reform har varit hovrättens roll i rättsskipningen. Syftet med reformen har i detta avseende varit att skapa en bättre balans och funktionsdelning mellan processen i tingsrätt och hovrätt och att modernisera processen i hovrätten samt även att nå ett förfarande som är betydligt snabbare och mer resurseffektivt för både parter och hovrätten.³⁵

Orsaken till att systemet med omfattande förnyad bevisupptagning i hovrätten har ansetts negativt hänger samman med att det lett till sämre kvalitet i rättsskipningen. Muntlig bevisning är en färskvara och reglerna har medfört att hovrättsavgöranden kunnat hamna längre ifrån den verkliga sanningen än tingsrättsavgörandena. Hovrättsprocessen har i många fall blivit en onödigt fördröjande och fördyrande upprepning av tingsrättsprocessen där hovrätten dömt på ett betydligt sämre underlag än tingsrätten. Processerna i de båda instanserna har kunnat bli så olika att det i själva verket inte är fråga om att hovrätten gör en överprövning i förhållande till tingsrätten. Dessa problem beror i stor utsträckning på att det är svårare

---

³⁴ Prop. 2004/05:131, s. 78.

³⁵ Ds. 2001:36, s. 7.

för förhörspersoner att minnas händelsen då de hörs i hovrätten eftersom längre tid förflutit.³⁶

Det finns även i hovrätten större risker att förhörspersoners berättelse påverkats av mellankommande händelser såsom andra personers utsagor om det inträffade, domen från tingsrätten och även eventuella hotelser. Det ligger nära till hands att förhörspersoner i hovrätten försöker minnas och berätta vad de berättat i tingsrätten snarare än vad de minns från den aktuella händelsen. För ett vittne eller brottsoffer kan det vidare ofta upplevas som mindre meningsfullt att upprepa samma berättelse ännu en gång i hovrätten och det kan särskilt för brottsoffer till och med vara en plågsam process att mycket grundligt gå igenom brottet igen efter att en längre tid förflutit.³⁷

Mot denna bakgrund föreslogs i propositionen att en berättelse som lämnats i bevissyfte i underrätten skall dokumenteras genom videoupptagning. Om målet sedan överklagas skall ljudupptagningen av förhöret presenteras i överrätten som muntlig bevisning. Omförhör i hovrätten skall bara ske om ytterligare frågor behöver ställas. Genom att en möjlighet införs för tingsrätten att dokumentera förhørsutsagor med videoteknik ansåg lagstiftaren att det fanns mycket att vinna. Framför allt så leder det till att hovrätten får ett ännu bättre underlag än vad ljudupptagningarna ger för att bedöma bevisvärdet av ett i tingsrätten hållet förhör. En videoupptagning kan jämfört med en ljudupptagning nämligen förmedla åtskilligt mer som kan vara av betydelse för bedömningen och förståelsen av en persons utsaga såsom exempelvis gester och ansiktsuttryck.³⁸

Användning av rörliga bilder som tekniskt hjälpmedel låg i luften redan när telefonteknikens tillämpning i rättegången började övervägas. Det har dock tagit tid för tekniken att bli tillräckligt välfungerande för att det skulle vara realistiskt att införa videotekniken i rättssalarna.³⁹ Genom reformen EMR har dessa ändringar genomförts i praktiken.

3.1.2 Förhållandet mellan instanserna

Av förarbetena framgår att reformen strävar efter att renodla hovrättens uppgifter. Tyngdpunkten skall ligga i första instans. Hovrätten skall kontrollera de tingsrättsavgöranden som överklagas. Rättssäkerheten skall komma alla tillgodo. Det ska inte krävas att en part överklagar för full rättssäkerhet. Före reformen skedde rättegången i hovrätten normalt i en form som inte i större utsträckning beaktade att en process redan genomförts i tingsrätten. Det var en i många avseenden fullständigt ny prövning som ägde rum i hovrätten. Detta ansågs vara en nackdel för både parter och domstol eftersom det medförde processkostnader som var högre än

---

³⁶ Fitger s. 458 och Bylander (2008) s. 658.

³⁷ Ds 2001:36 s. 71 f.

³⁸ Prop. 2004/05:131 s. 105 ff och 200 ff.

³⁹ Bylander (2006) s. 296 f.

nödvändigt. Tingsrättsprocessen har till och med i vissa fall ansetts vara en förberedelse inför hovrättsförhandlingen, där den slutliga rättsskipningen skett.⁴⁰

Ett effektivt domstolsväsende förutsätter att varje instans ägnar sig åt det som den är avsedd för. Avsikten med reformeringen av reglerna om bevisupptagning och presentation av muntlig bevisning var därför att skapa förutsättningar för en seriös och gedigen tingsrättsprocess där parterna vet att det är där och då det gäller. Hovrätten skall koncentrera sitt arbete till deras egentliga uppgift, nämligen att granska de tingsrättsavgöranden som överklagas och rätta eventuella felaktigheter i dessa.⁴¹

3.2 Dokumentation av muntlig bevisning

3.2.1 När ska muntlig bevisning dokumenteras på video?

I 6 kap. 6 § första stycket RB stadgas att en berättelse som lämnas i bevissyfte vid tingsrätt *skall* dokumenteras genom ljud- och bildupptagning om det inte finns särskilda skäl emot det. Vad som avses är att en videoupptagning skall göras. I högre rätt *får* en berättelse som lämnas i bevissyfte dokumenteras på detta sätt enligt samma stadgande.

Det är rätten själv som avgör hur förhöret skall dokumenteras och utgångspunkten skall vara att förhöret kan och ska dokumenteras genom videoupptagning. Detta ansågs i förarbetena vara en nödvändighet för att reformen skulle bli effektiv. Om förhörspersonerna själva gavs för stor möjlighet att påverka formen för dokumentation, genom att deras samtycke krävdes för videoupptagning, ansågs risken vara stor att videobevisningen inte skulle få det genomslag som önskades. Det skulle då i många fall fortfarande bli nödvändigt med fullständiga omförhör i hovrätten. Rätten skall dock ta hänsyn till den hördes och parternas synpunkter.⁴²

Rätten kan i fall då det finns särskilda skäl avstå från att dokumentera förhöret genom en videoupptagning. Sådana skäl kan framför allt vara om det kan antas att en upptagning av något skäl skulle innebära att utredningen i målet försämrats. Ett exempel på detta kan vara att den som ska höras uppfattar inspelningen som så störande eller besvärande att det påverkar hans eller hennes berättelse på ett negativt sätt. Rätten bör vara uppmärksam på detta och beakta möjligheten att avbryta en redan påbörjad inspelning vid behov. Det kan även vara ett särskilt skäl om tekniken av någon anledning inte fungerar eller finns tillgänglig. Bedömningen måste göras med den

---

⁴⁰ Ds. 2001:36, s. 68 ff.

⁴¹ Prop. 2004/05:131, s. 82.

⁴² Prop. 2004/05:131 s. 107 f och 229.

sekretessbestämmelse⁴³ som gäller för videoupptagningar i åtanke. På grund av denna bestämmelse är utrymmet litet för att underlåta att dokumentera ett förhör med videobevisning med hänvisning till integritetsskäl eller utredningsskäl.⁴⁴ Om det anses finnas skäl att inte ta upp ett förhör med videoupptagning skall ljudupptagning göras eller förhöret dokumenteras på annat vis.⁴⁵

Mot bakgrund av högsta domstolens striktare regler om tilltrosbevisning kan det vara tveksamt om videoupptagningar från hovrätten kommer att bli särskilt användbara. Lagstiftaren ansåg ändå att det i vissa fall, såsom exempelvis vid bevisupptagning utom huvudförhandling, kan vara till fördel om ny muntlig bevisning som tas upp i hovrätten får dokumenteras genom videoupptagning.⁴⁶

3.2.2 Integritet och sekretess

Lagstiftaren ansåg att en grundläggande förutsättning för att förslaget om den ändrade bevisupptagningen skulle kunna genomföras var att integritetsfrågorna kunde lösas på ett tillfredställande sätt.⁴⁷ Av betydelse i integritetshänseende är snarare hur en videoupptagning kan komma att användas än just det faktum att den enskilde skulle besväras av att en inspelning sker. Integritetsfrågorna påverkas till att börja med av principen om förhandlingsoffentlighet för förhandling i domstol som är en del av offentlighetsprincipen. Vidare gäller enligt svensk rätt den utgångspunkt att en videoupptagning som görs i rättssalen av ett förhör i bevissyfte blir en offentlig handling enligt TF⁴⁸ i och med att domstolens avgörande i målet blir offentligt.⁴⁹

En utgångspunkt för diskussionerna kring en lämplig lösning av sekretess- och integritetsfrågorna var att fotograferingsförbudet i rättssalarna skulle kunna bibehållas oförändrat. Om en enskild person utan begränsningar med stöd av reglerna om allmänna handlingars offentlighet skulle kunna begära ut en kopia av videoupptagningen skulle fotograferingsförbudet i denna del av rättegången lätt kunna kringgås. Åtkomsten av videoupptagningarna kunde inte begränsas inom ramen för det processrättsliga systemet. Under arbetet med reformen bedömdes att det massmedierättsliga normsystem som finns på grundlagsnivå inte heller skulle ge ett tillräckligt skydd för den enskildes integritet. Det ansågs därför finnas ett behov av att lagstifta för att lösa problemet.⁵⁰

---

⁴³ 43 kap. 4 § Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400); Se närmare i avsnitt 3.2.2. nedan.

⁴⁴ Ds 2001:36, s. 106 ff och Prop. 2004/05:131 s. 228 f och 108.

⁴⁵ 6 kap. 6 § andra stycket RB.

⁴⁶ Prop. 2004/05:131 s. 109.

⁴⁷ Prop. 2004/05:131 s. 107.

⁴⁸ 2 kap 1 § och 3 § TF.

⁴⁹ Prop. 2004/05:131 s. 110.

⁵⁰ Hirschfeldt s. 19 f.

Den lösning som valdes blev en omfattande sekretessregel. Enligt 43 kap. 4 § Offentlighets- och sekretesslagen⁵¹ ska sekretess gälla för bilden i de videoupptagningar som görs av domstolsförhör, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den hörde lider men. En men-prövning skall således alltid göras då en videoupptagning begärs utlämnad. Om den enskildes inställning till frågan om utlämnande inte är känd har domstolen i allmänhet att utgå från att uppgiften inte kan lämnas ut. Domstolen har inte någon skyldighet att kontakta den hörde för att ta reda på dennes inställning till begäran om utlämnande.⁵² Sekretessen för bilderna kvarstår även sedan de spelats upp under en offentlig förhandling. Men det är endast för bilderna som sekretess gäller. Upptagningen av ljudet omfattas inte av sekretessregeln utan kommer att bli tillgänglig liksom tidigare, om inte förhandlingen hållits inom stängda dörrar och ett sekretessförordnade finns.⁵³

En annan del av integritetstemat är hur rätten till partsinsyn förhåller sig till denna nya sekretessregel. Det är en allmän processrättslig princip att en part har rätt att ta del av alla de omständigheter som läggs till grund för ett domstolsavgörande. Principen har ansetts så självklar att den inte uttryckligen fastslagits i lag, men den följer indirekt av rättegångsbalken.⁵⁴ Att sekretess således inte är något hinder för den som är part framgår av 10 kap. 3 § Offentlighets- och sekretesslagen⁵⁵. Rätten för part att få insyn innebär dock inte att part även har rätt att få handlingen utlämnad till sig.⁵⁶ Det är därför möjligt att hindra utlämning av en videoupptagning om parten eller dennes ombud ges möjlighet att på annat vis ta del av handlingen, exempelvis genom att möjlighet ges att se på videoupptagningen i domstolens lokaler eller att parten endast får en kopia av ljudupptagningen.⁵⁷

HD har även i NJA 2008 s. 883 konstaterat att partsinsynen inte innebär att en part alltid har rätt att få ett eget exemplar av en handling som utgör processmaterial. Den som är part har enligt HD en ovillkorad rätt att ta del av en bildupptagning från ett mål där denne är part, men det är en lämplighetsfråga om detta skall ske genom att parten eller partens ombud tar del av upptagningen hos domstolen, genom att en kopia lämnas ut eller på något annat sätt. HD framhåller dock att en part skall ha rätt att personligen ta del av det mervärde som upptagningen av bilder innebär i förhållande till endast en ljudupptagning.⁵⁸ Det finns en risk att målsägande, vittnen och parter blir mindre benägna att lämna en fri och fullständig berättelse om det kan vara så att vittnesmålet kan komma att spridas exempelvis på Internet.

---

⁵¹ Från 1 juli 2009 ersätter 43 kap. 4 § i den nya Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) den äldre bestämmelsen i 7 kap. 48 § sekretesslagen (1980:100).

⁵² Prop. 2004/05:131 s. 118.

⁵³ Sekretesslagen (1980:100) 7 kap. 48 § och 12 kap. 3 § första stycket. Från 1 juli 2009 istället Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) 43 kap. 4 § respektive 43 kap. 5 §.

⁵⁴ Prop. 1979/80:2 del a s. 335.

⁵⁵ Före 1 juli 2009 14 kap. 5 § Sekretesslagen (1980:100).

⁵⁶ Prop. 2004/05:131 s. 120.

⁵⁷ Hirschfeldt s. 20.

⁵⁸ NJA 2008 s. 883, s. 889 f.

Med hänsyn till detta är det enligt HD inte lämpligt att en part får en kopia av bildupptagningen, som han eller hon kan kopiera eller sprida, om det finns ett annat rimligt sätt att ta del av bildupptagningen, exempelvis genom besök hos en domstol.⁵⁹

3.3 Presentation av muntlig bevisning

För att ge hovrätten den överprövande funktion som den bör ha skall bevisvärderingen enligt EMR göras på ett så likt material som möjligt i förhållande till det material som tingsrätten grundat sin prövning på. Utgångspunkten är därför enligt propositionen att muntlig bevisning i hovrätten numera inte skall tas upp på nytt. Hovrätten skall istället grunda sitt avgörande på bevisning som läggs fram i form av en videoupptagning från tingsrätten.⁶⁰

3.3.1 När muntlig bevisning ska tas upp på nytt

Enligt 35 kap. 13 § andra stycket RB har även före reformen gällt att bevisning som tagits upp av tingsrätten, vid ett överklagande till hovrätten endast skall tas upp på nytt om det är av betydelse för utredningen. I och med att EMR trädde i kraft gäller, enligt samma bestämmelse, att när den muntliga bevisningen kan läggas fram genom en videoupptagning från tingsrätten, ett muntligt bevis endast får tas upp på nytt i hovrätten om ytterligare frågor behöver ställas.

Under det inledande reformarbetet var tanken att den begränsade rätten till omförhör inte skulle gälla för den tilltalade, utan att han eller hon alltid skulle ha möjlighet att lägga fram sin utsaga genom ett omförhör i hovrätten.⁶¹ Vid reformens genomförande blev det dock inte på detta sätt utan samma regler gäller för den tilltalade som för övrig muntlig bevisning som dokumenterats genom videoupptagning i tingsätten. Detta motiverades i propositionen av att det ansågs kunna medföra en betydande ojämnavikt i processen om den tilltalade men inte målsägande hade en obligatorisk rätt att höras på nytt i hovrätten.⁶²

Om det behöver ställas ytterligare frågor skall förhöret enligt 36 kap. 16 § RB i hovrätten inledas med uppspelning av tingsrättens videoupptagning, om det inte är olämpligt. Det är således inte valfritt om uppspelning ska ske, men undantag kan göras när skäl finns som talar för att det är olämpligt. Enligt motiven kan det vara olämpligt med en inledande uppspelning om det tidigare förhöret förlorat i aktualitet med tanke på hur målet kommit att gestalta sig i högre rätt.⁶³ Ifall förhör hållits utom huvudförhandling eller

---

⁵⁹ NJA 2008 s. 883, s. 890.

⁶⁰ Prop. 2004/05:131 s. 200.

⁶¹ Ds 2001:36, s. 113.

⁶² Prop. 2004/05:131 s. 204 f.

⁶³ Prop. 2004/05:131 s. 237.

vid en ny huvudförhandling inom samma instans *får* förhöret inledas med en uppspelning av en videoupptagning.⁶⁴

I de fall då ytterligare frågor behöver ställas skall det göras inom formen av ett kompletterande tilläggsförhör. Det skall avgöras av rätten från fall till fall, utifrån vad som kan vara lämpligt i det enskilda fallet, om förhörspersonen bör vara närvarande vid den inledande uppspelningen av videoupptagningen från lägre rätt. I propositionen har det dock i många fall ansetts vara en fördel om förhörspersonen närvarar eftersom personen då när de kompletterande frågorna ställs, har klart för sig vilka uppgifter som han eller hon lämnade vid tingsrätten. Om en förhörsperson ska höras om nya omständigheter har det dock enligt lagstiftaren ansetts saknas skäl för vittnet att närvara under uppspelningen av videoupptagningen.⁶⁵

3.3.2 När behöver ytterligare frågor ställas?

En viktig fråga är i vilka fall det enligt lagstiftaren anses motiverat att ställa ytterligare frågor till en person som redan hörts i underrätten under inspelning av en videoupptagning. I motiven anges tre sådana särskilda fall. För det första kan det bli aktuellt att ställa ytterligare frågor om en part har tillåtits att åberopa nya omständigheter i hovrätten och dessa omständigheters existens är tvistiga mellan parterna. Det kan då vara så att en part vill ställa nya frågor till en person som redan hörts i tingsrätten. För det andra kan det enligt lagstiftaren handla om fall då annan ny bevisning i hovrätten, exempelvis ett nytt vittne, medför att det blir befogat att ställa ytterligare frågor till någon annan som redan hörts i tingsrätten.⁶⁶

Vidare kan det för det tredje finnas ett motiverat behov av att ställa ytterligare frågor om det råder oklarhet om vad en person som hördes i tingsrätten menade med sina uppgifter. Det kan då exempelvis vara fråga om att ett vittne under tingsrättsförhöret lämnat motstridiga uppgifter om en omständighet av betydelse. Detta fall omfattar dock inte den situationen att det är fråga om svårigheter att bedöma bevisvärdet av uppgifterna. I ett sådant fall skall beviset i enlighet med huvudregeln presenteras genom videoupptagningen från tingsrätten. Det faktum att ett vittne lämnat svävande uppgifter i allmänhet behöver alltså inte vara skäl för ett kompletterande förhör, eftersom det i en sådan situation oftast inte råder något tvivel om vad vittnet egentligen menat.⁶⁷

3.3.3 Ansvar för bevisningen

Liksom var fallet före reformen är det hovrätten som har det slutgiltiga ansvaret för bedömningen av om den muntliga bevisningen skall tas upp på

---

⁶⁴ 36 kap 16 § RB.

⁶⁵ Bylander (2006) s. 313 och Prop. 2004/05:131 s. 237 f.

⁶⁶ Prop. 2004/05:131 s. 203.

⁶⁷ Ibid.

nytt. Det är dock samtidigt parternas uppgift att ta ställning till om de anser att det behöver ställas ytterligare frågor till någon som hörts i tingsrätten och i så fall vilka skälen är för detta. Parterna behöver dock inte ange exakt vilka frågor som skall ställas utan det räcker att anföra under vilken av de tre grunderna undantaget bör hänföras. I vanlig ordning skall det naturligtvis ändå anges vad som skall styrkas med varje bevis. Tillåter hovrätten förhöret och visar det sig att parten inte ställer några andra frågor än de som ställts vid tingsrätten kan det bli aktuellt att tillämpa reglerna om ansvar för rättegångskostnader vid vårdslös eller försumlig processföring (18 kap. 6 § och 31 kap. 4 § RB).⁶⁸

I undantagsfall kan det även finnas anledning för hovrätten att själv ta initiativ till ett kompletterande förhör, trots att en videoupptagning från tingsrätten föreligger. Detta kan vara fallet främst i brottmål och indispositiva tvistemål. Rätten kan då behöva se på videoupptagningen i förväg för att bedöma om ytterligare frågor behöver ställas. I motiven påpekas dock att detta bör handla endast om speciella undantagsfall.⁶⁹

3.3.4 Tilltrosbevisning

Den viktigaste anledningen till att muntlig bevisning i stor utsträckning tagits upp på nytt i hovrätten är att de så kallade tilltrosreglerna⁷⁰ tidigare innebar att hovrätten i många fall annars var hindrad att ändra tingsrättens dom. Det har redan påpekats att frågan om i vilken form som bevisning skall presenteras i hovrätten är en av de principiellt och praktiskt mest betydelsefulla för hela hovrättsförfarandet. Tilltrosbestämmelserna är därmed av stor betydelse eftersom de i grunden är avgörande för i vilken form bevisningen kommer att gestalta sig i hovrätten.⁷¹

Det finns tre olika fall då det anses röra sig om tilltrosbevisning. För det första när det är fråga om bedömning av vad ett vittne har menat med sin utsaga vid tingsrätten, för det andra när det gäller bedömning av om en utsaga riktigt återger ett vittnes iakttagelser och för det tredje när det gäller bedömning av om ett vittnes iakttagelser varit riktiga.⁷²

Tilltrosreglerna innebar före 2008 års lagändring att om avgörandet i högre rätt var beroende av tilltron till viss muntlig bevisning, fick inte den överklagade domen ändras i den delen utan att bevisningen tagits upp på nytt i hovrätten. Undantag gällde (och gäller alltså efter reformen) dock i både brottmål och tvistemål vid synnerliga skäl för att bevisets värde är ett annat än tingsrätten antagit och i brottmål om ändringen var till förmån för den tilltalade.⁷³

---

⁶⁸ Prop. 2004/05:131 s. 204 och 234.

⁶⁹ Prop. 2004/05:131 s. 234 f.

⁷⁰ 50 kap. 23 §, 51 kap. 23 § och 55 kap. 14 § RB.

⁷¹ Welamson s. 84 jmf. även avsnitt 3.1.1.

⁷² Karnov (elektronisk lagkommentar) 51 kap 23 § RB.

⁷³ 50 kap. 23 §, 51 kap. 23 § och 55 kap. 14 § RB och prop. 2004/05:131 s. 198 f.

Tilltrosparagrafernas egentliga syfte är att begränsa antalet omförhör och inte att driva fram omförhör. Bestämmelserna ska vid hovrättsavgörandet skydda värdet av sådan bevisupptagning som skett vid tingsrätten. Tilltrosparagraferna handlar i grunden om att hovrätten skall ha ett lika gott underlag för sin bedömning som tingsrätten hade. Detta följer även principen om det bästa bevismedlet. Ett förhör som tas upp direkt inför rätten anses normalt vara ett bättre bevismedel än ett förhör som upptagits på annat sätt. För hovrättsprocessen stämmer detta dock inte särskilt bra. Orsaken är att ett vittnesmål i hovrätten i många fall lämnas långt efter att minnet av händelsen i fråga var färsk. Det kan innebära att en videoupptagning av förhöret från tingsrätten som skett i närmare anslutning till händelsen ofta ändå ger ett bättre uttryck för ett vittnes verkliga iakttagelser än vad ett omförhör i hovrätten ger.⁷⁴

Med hänvisning till att en videoupptagning av ett förhör i allmänhet anses utgöra ett lika bra om inte bättre underlag för hovrättens bevisvärdering som ett omförhör ändrades tilltrosreglerna i och med att reformen EMR genomfördes. Hovrätten fick i och med de nya reglerna möjlighet att ändra tingsrättens tilltrosbedömning om beviset har lagts fram i hovrätten genom en videoupptagning.⁷⁵

Det är viktigt att poängtera att uppspelning av videoförhöret från lägre rätt ska vara huvudregel i de fall då möjlighet finns. Det är inte fråga om att hovrätten har möjlighet att välja mellan omförhör och uppspelning av videoupptagningen från tingsrätten när det gäller tilltrosbevisning. Kan ett muntligt bevis läggas fram i hovrätten genom videoupptagning av förhöret får beviset tas upp på nytt bara om ytterligare frågor behöver ställas. Tilltrosparagraferna bryter således inte längre igenom begränsningsregeln i 35 kap. 13 § RB om rätten till omförhör i hovrätten.⁷⁶

I samband med EMR ändrades tilltrosparagraferna även på så vis att de nu uttryckligen omfattar all slags muntlig bevisning. Tidigare omfattades bara förhör med vittne eller sakkunnig uttryckligen, men bestämmelserna tillämpades ändå analogt även på andra förhör⁷⁷ varför detta i praktiken inte innebär några nyheter.⁷⁸

3.3.5 Ska huvudförhandling hållas?

Det förtjänar att särskilt påpekas att reglerna som avgör i vilka fall ett mål ska avgöras efter huvudförhandling respektive avgöras på handlingarna inte påverkas av att bevisning kommer att presenteras via videoupptagning i

---

⁷⁴ Ds. 2001:36 s. 98 f.

⁷⁵ Prop. 2004/05:131, s 205 ff., Ds 2001:36, s. 95 ff.

⁷⁶ Fitger s. 461.

⁷⁷ Partsförhör i tvistemål utan sanningsförsäkran (jmf. 50 kap. 23 § RB) och förhör med tilltalad, medtilltalad och målsägande i brottmål (jmf. 51 kap. 23 § RB).

⁷⁸ Fitger s. 461.

hovrätten. Det är således inte fråga om att parterna vid ett överklagande till hovrätten inte ska ha möjlighet att få en huvudförhandling till stånd. Huvudförhandling ska fortfarande hållas om part begär det och det inte är uppenbart att en sådan är obehövlig.⁷⁹ I praktiken innebär det att det bara är när både domstolen och parterna inte anser att en huvudförhandling är nödvändig som det kan ske ett avgörande på handlingarna. Däremot kan det finnas skäl att räkna med att avgöranden på handlingarna ändå kommer att ske oftare nu än före reformen. Tidigare ansågs många gånger att huvudförhandling var nödvändig just eftersom det skulle behöva hållas omförhör.⁸⁰

Det faktum att förhöret med en part normalt numera ska presenteras genom videoupptagning innebär heller inte att den personliga inställelsen saknar betydelse. Enligt propositionen är det tvärtom så att en personlig inställelse i många fall är en förutsättning för att en allsidig utredning skall nås även om det inte är en nödvändighet ur bevissynpunkt. Parterna har genom den muntliga sakframställningen i hovrätten även möjlighet att utveckla på vilket sätt det kan anses att tingsrätten gjort en felaktig bedömning vid avgörandet av bevisfrågorna. I brottmål är det normalt även nödvändigt för den tilltalade att närvara för att utredning i påföljdsdelen ska vara tillfredställande.⁸¹

3.4 Förenlighet med Europakonventionen

Detta avsnitt skall i korthet behandla huvuddragen i hur de nya reglerna gällande muntlig bevisning på video förhåller sig till de krav som Europakonventionen ställer upp för rättsprocessen.

Enligt Europakonventionen⁸² artikel 6 har den som anklagas för brott rätt till en rättvis rättegång, vilket bland annat omfattar rätten till domstolsprövning, en rättssäker process och en muntlig och offentlig rättegång.⁸³ Frågan om dessa rättigheter också gäller processen i överrätt har visserligen ännu inte fått ett generellt svar, men Europadomstolen har framhållit att en mindre strikt standard kan tillämpas i högre instans då muntlig förhandling har tillämpats i första instans.⁸⁴

En intressant fråga som knyter an till rätten till en muntlig rättegång är frågan om part har rätt att kräva att höras personligen i hovrätten istället för att videoupptagningen av förhöret från tingsrätten presenteras. Frågan är dock i realiteten av något underordnad betydelse eftersom den som anklagas för brott ändå enligt de nya reglerna om bevisupptagning tillerkänns en

---

⁷⁹ 50 kap. 13 § tredje stycket och 51 kap. 13 § tredje stycket RB.

⁸⁰ Fitger s. 462.

⁸¹ Prop. 2004/05:131 s. 205.

⁸² Inkorporerad i svensk rätt genom lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

⁸³ Danelius s. 135.

⁸⁴ Danelius s. 205 f.

muntlig rättegång i normal bemärkelse i tingsrätten. Vidare är det inte heller enligt de nya reglerna fråga om ett skriftligt förfarande i hovrätt utan om en muntlig förhandling, men med den skillnaden att parterna inte hörs personligen i bevissyfte utan att deras videoinspelade utsaga från tingsrätten spelas upp i denna del.⁸⁵

Europadomstolen har inte i något fall prövat vilken rätt parterna har att höras i överrättsprocessen i förhållande till videoupptagningar av förhör. Enligt propositionen förutsätts dock att förfarandet med bevisupptagning på video i överrätt är förenligt med bestämmelserna i artikel 6.⁸⁶ En av Europadomstolen uttalad princip när det gäller tillämpningen av artikel 6 på överrättsförfarandet är att förfarandet i den högre instansen inte måste vara likadant som det i första instans. Vidare har domstolen i ett flertal fall slagit fast att frågor om bevisning och hur denna skall bedömas är en nationell angelägenhet. Det är förfarandet i sin helhet som bedöms när frågan om kravet på en rättvis rättegångs uppfyllande prövas.⁸⁷

När det gäller den tilltalades specifika rätt enligt artikel 6:3 d att förhöra de vittnen som åberopas mot honom eller henne, innebär denna princip inte en ovillkorlig rätt att höra vittnet direkt inför rätten vare sig i första instans eller i överrätt. Det avgörande är att försvaret har fått möjlighet att förhöra ett vittne eller annan person vars berättelse utgör bevisning i målet. Sammantaget har de nya reglerna för bevisupptagning på video därför ansetts uppfylla kraven på en rättvis rättegång i Europakonventionen.⁸⁸

---

⁸⁵ Prop. 2004/05:131, s. 206.

⁸⁶ Prop. 2004/05:131, s. 206.

⁸⁷ Europadomstolens dom i målet *Jalloh mot Tyskland*, punkten 94 ff och Prop. 2004/05:131, s. 206.

⁸⁸ Prop. 2004/05:131, s. 206.

4 Videoförhör

Sedan en längre tid tillbaka förekommer i landets rättssalar i vissa fall videoförhör som tagits upp under förundersökningen. Främst gäller detta förhör med barn, men i vissa speciella fall kan det även vara vuxna som av någon anledning inte kan medverka i en vanlig rättegång.⁸⁹ Detta kapitel kommer att ägnas åt vilka erfarenheter som finns från denna typ av videoförhör och vad som i praxis framkommit om hur utsagor i detta presentationsformat har bedömts. Det skall dock påpekas att det rör sig om en väsentligt annan typ av videoförhör än dem som är föremål för förändringarna i reformen EMR eftersom förhören är upptagna utanför rättssalen. Det finns ändå ett intresse av att jämföra och se om det finns några lärdomar att hämta när det gäller hur en utsaga skall bedömas då den presenterats på video.

4.1 Videoförhör från förundersökningen

Det saknas i svensk rätt en nedre åldersgräns för personer som hörs i rättegång. När det gäller förhör med barn anses det normalt inte behövt att barnet medverkar och hörs personligen vid huvudförhandlingen, i alla fall inte när det gäller sexuella övergrepp. Orsaken till detta är att det har visat sig att ett traditionellt rättegångsförfarande kan medföra omfattande negativ stress och att detta i sin tur kan påverka barnets utsaga negativt. Istället har det fungerat så att rätten tar del av barnets utsaga via videoförhör som spelats in under förundersökningen. Detta förfarande är därmed ett accepterat undantag från muntlighetsprincipen. Användandet av videoförhör av barns utsagor från förundersökningen i rätten har använts ända sedan 1980-talet.⁹⁰

Videobebvisning av barnets utsaga ger visserligen en god bild såtillvida att det visar barnets reaktioner, kroppsspråk och beteende. Men det är ändå inte en oproblematiserad presentationsform.⁹¹ Två viktiga juridiska principer måste beaktas. För det första kan det vara problematiskt att uppfylla principen om den tilltalades rätt till kontradiktion när ett videoförhör från förundersökningen används istället för ett förhör inför rätta. I Sverige anses dock kontradiktionen uppfyllt om försvaret får förmedla frågor till den som håller i förhöret under förundersökningen.⁹²

För det andra så innebär principen om bevisomedelbarhet att bevis som inte presenteras direkt inför rätten får ett lägre bevisvärde. Grunden för att bevisvärdet blir lägre är inte enbart principiell, en inspelning från förundersökningen fyller inte samma rättssäkerhetsstandard som ett domstolsförhör. Det beror främst på att man inte vet under vilka

---

⁸⁹ Sutorius och Kaldal s. 302.

⁹⁰ Sutorius och Kaldal s. 295 ff och Dahlström-Lannes s. 138.

⁹¹ Dahlström-Lannes s. 138.

⁹² Sutorius och Kaldal s. 298 f.

omständigheter som videoförhöret genomförts, kvaliteten på inspelningen kan vara dålig, inspelningen kan ha manipulerats och att man inte vet vad som sagts innan förhöret inletts.⁹³

4.2 Bedömning av videoförhörens bevisvärde

Frågan om bevisvärdet av en videoupptagning vid förhör med barn har prövats av HD. Som utgångspunkt har HD anført att förekomsten av en tillräckligt tillförlitlig videoutsaga ensam kan utgöra tillräcklig bevisning för en fällande dom. Uppgifterna skall dock enligt HD bedömas med särskild försiktighet.⁹⁴ Det har i grunden ändå ansetts att bevisvärdet av en videoupptagning normalt är relativt högt. Om bevisvärdet av en utsaga som lämnats via videoförhör från förundersökningen alltid ansetts betydligt sämre än samma uppgifter lämnade inför rätta skulle sannolikt i större utsträckning eftersträvas omedelbara framträdanden i rätten.⁹⁵

Det som har ansetts vara avgörande för videoupptagningens bevisvärde är om rätten fått ett direkt intryck dels av den person som hörts, och dels av hur förhören gått till. Bevisvärdet anses högre ju mer videoupptagningen närmar sig förhållandena vid ett förhör inför rätten.⁹⁶

4.3 Kommentarer

Det finns ett generellt stöd i praxis för att utsagor som presenterats genom en videoupptagning från förundersökningen ansetts ha ett lägre bevisvärde jämfört med utsagor som presenterats direkt inför rätten. Den viktigaste anledningen till att denna typ av inspelningar inte ansetts vara lika starka bevis som en utsaga inför rätten är just att dessa videoupptagningar inte gjorts inför sittande rätt i en domstol. När en inspelning upptagits utom rätta innebär det försämrade möjligheter att känna till kvaliteten på upptagningen. Det innebär även att det finns fler tänkbara felkällor som är svårkontrollerade vilket sammantaget leder till en lägre rättssäkerhetsstandard. Det går däremot inte att dra några långtgående slutsatser av de erfarenheter som finns från användning av videoupptagningar från förundersökningen för hur videoupptagningar från tingsrätten kommer att och bör bedömas av hovrätten. Mot bakgrund av att upptagningen görs inför rätta i tingsrätten ligger det dock nära till hands att förmoda att bevisvärdet kommer att ligga högre än för videoupptagningar från förundersökningen.

---

⁹³ Sutorius och Kaldal s. 298 f.

⁹⁴ NJA 1993 s. 68, s. 77, NJA 1993 s. 616, s. 632 och NJA 1994 s. 268.

⁹⁵ Schelin s. 217 och Sutorius och Kaldal s. 303.

⁹⁶ Schelin s. 217.

5 Hur påverkar presentationsformen bedömningen av en utsaga

5.1 Inledning

Det är en sak att bevisning med stöd av den fria bevisföringens princip kan presenteras på många olika vis och genom många typer av presentationsformer. Domstolen har dock att bedöma vilket bevisvärde som ett bevis har och för att avgöra det kan sättet som ett bevis läggs fram på komma att ha en stor betydelse.⁹⁷ I detta kapitel skall undersökas vilken betydelse det har för bevisvärderingen hur ett bevis presenteras inför rätten. Till att börja med skall lagstiftarens syn på presentationsformens betydelse med utgångspunkt i förarbetena beröras. Därefter skall beskrivas vad forskningen inom rättspsykologin har funnit på området.

5.2 Lagstiftarens ställningstagande

Principen om det bästa bevismedlet ansågs fram till och med reformen EMR kräva att muntlig bevisning i många fall togs upp på nytt även om detta ansetts vara förknippat med vissa nackdelar. Teknikens utveckling har nu medfört att en ny presentationsform finns tillgänglig. Lagstiftaren har därmed ansett att möjligheten att lägga fram bevisning i hovrätten genom en videoupptagning från tingsrätten i grunden förändrar det synsätt som tidigare förelegat. Detta resonemang bottenar i att lagstiftaren anser att en uppspelning i hovrätten av ett förhör, som i tingsrätten dokumenterats genom en videoupptagning, utgör ”ett generellt sätt lika gott underlag för bevisvärderingen som ett omförhör”.⁹⁸ Vilken grund som lagstiftaren har för detta ställningstagande är dock inte helt klart, men det hänvisas till nyare vittnespsykologisk forskning som visar att domare i allmänhet tenderar att sätta en övertro till betydelsen av att vittnen hörs omedelbart inför rätten jämfört med att vittnesuppgifterna presenteras genom en videoupptagning.⁹⁹

Att en tillförlitlig bevisbedömning kräver muntlig och omedelbar bevisföring har det sedan länge funnits en stor enighet om, inte bara bland domare, utan även bland jurister i stort och i rättslig doktrin och praxis i allmänhet. I synnerhet gäller detta för straffprocessen där sökandet efter ”sanningen” är som starkast. Omedelbara förhör inför rätten anses ge en säker bevisbedömning och en säker bevisbedömning fyller en viktig rättssäkerhetsfunktion. Även enligt Europadomstolen har det ansetts att det

---

⁹⁷ Jmf. NJA 1993 s. 616 och Schelin s. 213.

⁹⁸ Prop. 2004/05:131 s. 201 f.

⁹⁹ Ibid.

är nödvändigt med förhör omedelbart och muntligt inför domstolarna för att förhörspersonens trovärdighet och utsagens tillförlitlighet ska kunna bedömas.¹⁰⁰

Den vittnespsykologiska forskningen som hänvisas till i propositionen, en avhandling av Leif Strömvall från år 2001¹⁰¹, pekar dock på att domare tenderar att sätta en övertro till betydelsen av att vittnen hörs omedelbart inför rätten. Dessa forskningsfynd kommer att beskrivas närmare nedan i avsnitt 5.3.3.

I sina överväganden kring genomförandet av reformen och det nya presentationsformatet pekade lagstiftaren vidare på att de många fördelar som stod att vinna med reformen i sig motiverade ett genomförande.¹⁰² Bland annat kan det vara så när det gäller hovrättsförhandlingen att ett omförhör faktisk inte är det bästa bevismedlet enligt den omtalade principen. En videoupptagning från tingsrätten kan rent av vara det klart bästa tillgängliga bevismedlet vid den tiden, eftersom vittnenas iakttagelser förlorat sin ursprungliga friskhet och ett omförhör därför skulle vara ett sämre alternativ.¹⁰³ Eftersom reformförslag angående användande av videoteknik övervägts sedan närmare 10 år ansåg lagstiftaren inte heller att det fanns tid att vänta ytterligare med reformens genomförande och låta tekniken användas inom ramen för en försöksverksamhet.¹⁰⁴

5.3 Den rättspsykologiska forskningen

5.3.1 Bakgrund

Rättspsykologin är ett forskningsområde som växer snabbt i Sverige. Några frågeställningar som berörs inom rättspsykologin är hur man lämpligast intervjuar vittnen och brottsoffer och vilka faktorer som påverkar bedömningen av utsagors tillförlitlighet och förhörspersoners trovärdighet. Under många år var den rättspsykologiska forskningen bara inriktad på att definiera fel och missförhållanden. Numera är tendenserna inom rättspsykologin mer positiva och strävar i större utsträckning än tidigare efter att ge konstruktiva förslag och förbättra arbetsrutiner.¹⁰⁵

Från juridiskt håll har påpekats att det rättspsykologiska kunskapsområdet fortfarande är i sin linda och att det finns skäl att vara försiktig med att tolka resultatet ifrån enstaka studier. Det är lätt att för långtgående slutsatser dras och det finns anledning av vara vaksam. Man kan dock inte heller bortse

---

¹⁰⁰ Bylander (2005) s. 23 ff och 38.

¹⁰¹ Deception Detection, Moderating factors and accuracy, Göteborgs Universitet, 2001.

¹⁰² Prop. 2004/05:131 s. 201 f.

¹⁰³ Ds. 2001:36, s. 99.

¹⁰⁴ Prop. 2004/05:131 s. 201 f.

¹⁰⁵ Neij (sidangivelse saknas).

från den kunskap som finns på det rättspsykologiska området i avvaktan på att insikterna fördjupas.¹⁰⁶

Inom rättspsykologin arbetar man hårt för att ta fram vetenskapligt baserad kunskap som kan användas i olika rättsliga sammanhang. Forskningen på området har bidragit till bättre metoder för exempelvis vittneskonfrontationer, utformning av förhör och utredningar av seriebrottslighet.¹⁰⁷ Enligt Pär Anders Granhag, professor i rättspsykologi vid Göteborgs universitet, har den rättspsykologiska forskningen bidragit till att förbättra den allmänna rättssäkerheten i samhället. Rättspsykologin kan nämligen förklara varför rättsväsendet ibland kan begå misstag och oskyldiga människor dömas för brott. Därmed finns det även möjlighet att ändra på och förbättra tillvägagångssätt och rutiner inom rättsväsendet. På senare tid har rättspsykologin tagits emot alltmer positivt av rättsväsendet. Vi i Sverige är dock i allmänhet ändå dåliga på att ta tillvara och tillämpa resultaten som finns från rättspsykologisk forskning i praktiken. Detta kan leda till att metoder som visat sig inte vara så rättssäkra ändå fortsätter att tillämpas.¹⁰⁸

I sin avhandling¹⁰⁹ från 2008 har Sara Landström presenterat sina resultat efter att på djupet ha studerat presentationsformens betydelse för upplevelsen av ett vittne, förmågan att bedöma innehållet i en utsaga samt hur betraktarens minne påverkas. Avhandlingen har studerat dessa aspekter genom flera olika studier men resultat kan mycket förenklat sammanfattas med ett fåtal ord: Presentationsformen spelar roll. Enligt Landström finns det därför även anledning att ifrågasätta varför lagstiftaren inte tagit ställning till de problem som kan uppkomma när reformen EMR genomförs.¹¹⁰ Nedan kommer resultaten från relevant forskning på det rättspsykologiska området, bland annat den aktuella avhandlingen att beskrivas mer ingående.

5.3.2 Presentationsformens betydelse för hur en utsaga upplevs

För att studera hur presentationsformen påverkar upplevelsen av en utsaga är ett bra sätt att undersöka hur samma utsaga upplevs då den presenteras med olika presentationsformat. Då man i en studie jämfört presentationsformaten videoinspelning, ljudupptagning och utskrift av ett och samma förhör har det visat sig att presentationsformen tydligt påverkade bedömarnas upplevelse av utsagorna. Observatorerna fick bedöma bland annat detaljrikedomen, fullständigheten och den logiska strukturen i utsagorna. De videoinspelade utsagorna var de som upplevdes

---

¹⁰⁶ Bylander (2005) s. 39.

¹⁰⁷ Granhag och Landström s. 267.

¹⁰⁸ Neij (sidangivelse saknas).

¹⁰⁹ Landström, Sara, CCTV, Live and Videotapes: How Presentation Mode Affects the Evaluation of Witnesses, 2008.

¹¹⁰ Brandberg och Knutson (2008b) s. 29 f.

som mest positiva utifrån dessa parametrar. Minst positiva upplevdes de utsagor som fått lästas i text. Skillnaden mellan att höra en utsaga på ljudband och att läsa den gav stora skillnader i hur positiv den upplevdes. Det fanns även skillnader mellan att höra en utsaga på ljudband och att se och höra den på video, men dessa skillnader var betydligt mindre än mellan textformatet och ljudbandet. Både video- och ljudupptagningarna bedömdes även som mer logiska och detaljrika än utskriftsformatet.¹¹¹

I en annan studie undersöktes skillnaden på upplevelsen av att ta del av ett förhör där någon var omedelbart närvarande och en videoinspelning av exakt samma förhör. Resultatet visade även då att presentationsformen påverkade bedömarnas upplevelse av utsagan. De observatörer som tagit del av förhöret med förhörspersonen omedelbart närvarande bedömde dem som mer sympatiska och sanningssägande än de observatörer som tagit del av förhöret via videoupptagning. Sammantaget upplevdes de personer som hördes omedelbart närvarande som mer övertygande i allmänhet.¹¹²

5.3.3 Presentationsformens betydelse för bedömningen av tillförlitlighet och trovärdighet

Det är en sak att studierna ovan visat att presentationsformen påverkar hur en utsaga upplevs av en betraktare. Frågan är om presentationsformen och upplevelsen även har betydelse för hur utsagan bedöms vad gäller tillförlitlighet och hur personen bedöms i fråga om trovärdighet. Det som då i första hand är intressant att se närmare på är sambandet mellan bedömningens korrekthet och presentationsformen. Det finns forskningsresultat som tyder på att sättet som en utsaga presenterades, genom omedelbar närvaro eller genom video, hade större inverkan på observatörernas bedömning av utsagan än det faktum huruvida utsagan var sann eller falsk.¹¹³

När det gäller korrektheten i bedömningen av en utsaga så har flera studier visat att bedömare inom rättsväsendet, liksom människor i allmänhet, ofta har stereotypa och felaktiga uppfattningar om vad som är utmärkande för en lögnare eller osann utsaga. Studier visar att många av de rättsliga aktörerna, i motsatts till vad de själva anser, är dåliga på att avslöja en lögn.¹¹⁴ Forskningen har visat att bedömningen av om någon ljuger eller talar sanning både för människor i allmänhet och polisens utredare och domare sällan är bättre än omkring 50 procent korrekta bedömningar, vilket är samma resultat som genereras av slumpen.¹¹⁵

---

¹¹¹ Granhag och Landström s. 270 f.

¹¹² Bylander (2005) s. 37 och Granhag och Landström s. 272 f.

¹¹³ Schelin s. 225.

¹¹⁴ Bylander (2005) s. 38.

¹¹⁵ Strömwall s. 2 jmf. även Prop. 2004/05:131 s. 201.

Det finns inte så många studier som undersökt skillnaden i antalet korrekta bedömningar mellan att passivt lyssna på ett vittnesmål från en omedelbart närvarande person jämfört med att passivt se samma vittnesmål på video. De enstaka studier som finns visar dock att ingen skillnad i prestationen mellan dem som passivt observerat ett förhör med förhörspersonen omedelbart närvarande och dem som observerat samma förhör på video.¹¹⁶

Däremot har skillnaden mellan att själv förhöra en person och att passivt ta del av personens utsaga via video studerats i ett större antal studier. Just detta var även vad som undersöktes i den forskningsstudie som hänvisats till i propositionen.¹¹⁷ Resultatet i den studien påvisade att experterna (i studien deltog poliser, åklagare och domare) hade en stark övertygelse om att den som själv håller i ett förhör kommer att lyckas bättre med att avgöra om personen ljugar än en person som passivt betraktar samma förhör (utfört av någon annan) på video. I motsats till experternas uppfattning visar dock denna studie och även annan forskning¹¹⁸ att dem som passivt betraktar ett förhör via video är bättre på att bedöma om personen som förhörs talar sanning eller ljugar än den som själv utför förhöret. En orsak till detta som forskarna har funnit är att den som leder ett förhör och ställer frågorna måste använda en betydande del av sin kognitiva kapacitet för att överblicka situationen och leda förhöret, samt överväga i vilken riktning konversationen skall fortsätta.¹¹⁹ Vad denna forskning således har visat är att man i regel inte vinner på att förhöra ett vittne ansikte mot ansikte och att det beror på en splittrad och försämrad uppmärksamhet i jämförelse med att vara en passiv videoobservatör som kan rikta sin odelade uppmärksamhet mot att bedöma utsagan.¹²⁰

I propositionen påpekas dock att domarna har en övertro till att vittnen hörs omedelbart *inför* rätten jämfört med presentation av förhöret via en videoupptagning.¹²¹ Således framstår det enligt min uppfattning som att ett normalt domstolsförhör åsyftas, där rätten (domarna) i huvudsak endast är passiva åhörare. Själv har jag dock inte funnit att den åsyftade forskningen stödjer just den betingelsen.¹²²

En annan aspekt som rör bedömningen av utsagan är att forskningen med stor tydlighet visat att dem som ser ett vittnesförhör med en person som är omedelbart närvarande har ett tydligare så kallat "sanningsbias" än dem som ser vittnesförhöret på video. Detta bias innebär att man tenderar att oftare göra bedömningen att förhörspersonen talar sanning än att de ljugar. Orsaken till att sanningsbiaset gör sig starkare gällande för den omedelbara presentationsformen har forskarna funnit vara den relativa närhet som upplevs av att vara i samma rum som den som förhörs. Det finns således

---

¹¹⁶ Granhag och Landström s. 275.

¹¹⁷ Strömvall, Deception Detection, 2001, se avsnitt 5.2 ovan.

¹¹⁸ Granhag och Landström s. 274.

¹¹⁹ Strömvall och Granhag s. 14 f.

¹²⁰ Granhag och Landström s. 275.

¹²¹ Prop. 2004/05:131 s. 201.

¹²² Eget resonemang.

forskningsresultat som visar att den som hörs omedelbart inför rätten anses vara mer trovärdig än den som hörs genom presentation av ett videoförhör.¹²³

5.3.4 Presentationsformens betydelse för minnet

En viktig anledning till att det är parterna och inte rätten som håller i utfrågningen av vittnen och parter i rätten hänger samman med tanken att rätten i första hand ska fokusera sin uppmärksamhet på den förhördes uppträdande och utsaga och inte på att fundera ut och ställa frågor. Det har visat sig, vilket redan påpekats i föregående avsnitt, att en odelad uppmärksamhet ger de bästa förutsättningarna att minnas en utsaga.¹²⁴

Trots att det är en mycket viktig fråga har det forskats ganska lite kring hur juridiska beslutsfattare minns det som framkommit under domstolens förhandlingar. År 2005 genomfördes en studie med en simulerad domstolsförhandling för att se närmare på hur beslutsfattarnas minne påverkades av presentationsformaten video respektive omedelbar närvaro. Resultatet blev att de som hört en utsaga som lämnats av en omedelbart närvarande person upplevde sig ha en bättre minnesbild än de som hört samma utsaga på video. I realiteten fann undersökningen dock inte någon skillnad i minnesprestation mellan de två presentationsformaten. Presentationsformatet visade sig alltså i denna studie påverka det subjektiva minnet men inte det objektiva. (En annan sak var att minnesprestationen i sig visade sig vara anmärkningsvärt dålig. Hela 15 procent av informationen var direkt felaktig.)¹²⁵

Det finns dock även studier som tyder på att det objektiva minnet kan påverkas av presentationsformen. I en studie av barns utsagor visade sig de observatörer som hört barnen vittna omedelbart närvarande ha betydligt bättre minne av utsagorna än de som observerat en videoupptagning.¹²⁶

5.3.5 Effekter för rättsväsendet

Forskningen har visat att presentationsformen kan medföra en märkbar påverkan på betraktarens uppfattning och minne av en utsaga. Frågan är då vilka effekter detta får för rättssystemet och bedömningarna i domstolarna.

Det finns både kort och långsiktiga tänkbara effekter för rättsprocessen enligt forskningen. De kortsiktiga effekterna kan vara att när muntlig bevisning presenteras genom olika typer av presentationsformer påverkar

---

¹²³ Granhag och Landström s. 275 f.

¹²⁴ Ibid s. 277.

¹²⁵ Landström s. 41 och Granhag och Landström s. 277.

¹²⁶ Landström s. 39.

det de rättsliga beslutsfattarna på olika sätt i de dagliga besluten. Presentationsformer med omedelbar närvaro i rättssalen bedöms mer fördelaktigt än presentationsformer där bevispersonen befinner sig utanför rättssalen. De möjliga långsiktiga effekterna beror av pågående och framtida reformer av rättssystemet. Om reformarbetet inte tar hänsyn till vad som framkommit om presentationsformatets påverkan kan det mycket väl bli så att effekterna av presentationsformens påverkan förvärras eller ökar med tiden. Varje förändring, exempelvis införande av ny teknik i våra rättssalar måste vara väl avvägd för att inte någon av parternas möjligheter i rätten ska vara fastställda redan i förväg.¹²⁷

---

¹²⁷ Landström s. 41.

6 Reformen ur ett rättssäkehetsperspektiv

Det är nödvändigt att utvärdera för- och nackdelar av olika handläggningssystem för att få större kunskap och klarhet kring i vilka sammanhang som en viss metod har fördelar och i vilka sammanhang som användandet av en viss metod kan ha negativa konsekvenser.¹²⁸

I detta kapitel skall redogöras för vilka möjligheter respektive begränsningar som de berörda bevisupptagningsreglerna i reformen EMR kan förväntas innebära enligt de ståndpunkter som presenterats i litteraturen. I nästa kapitel följer sedan mina egna reflektioner.

6.1 Vinster och effektiviseringar

Utifrån förarbetena framgår att det nya systemet för bevisupptagning inom EMR framförallt väntas medföra följande förbättringar och fördelar: Processmaterialet kommer i större utsträckning att stämma överens mellan instanserna vilket kommer att betona hovrättens kontrollerande roll när det gäller bevisvärderingen. Tyngdpunkten i rättsskipningen hamnar i första instans. Detta innebär en klar förbättring jämfört med tidigare även på grund av att förhörspersonernas minnesbilder i allmänhet tidigare var mycket sämre i hovrätten, vilket i första hand berodde på att lång tid förflutit mellan instanserna. Risken att vittnen och andra som hörts i rätten påverkats otillbörligt och därmed återtar eller ändrar sina berättelser inför hovrättsförhandlingen minskar också avsevärt.¹²⁹

Vidare kan det enligt propositionen även förväntas färre inställda förhandlingar i hovrätten som följd av uteblivna personer eftersom färre personer behöver kallas. Det finns även fördelar för dem som skall höras, genom att upprepade förhör undviks. Särskilt för brottsoffer kan det alltså vara en stor fördel att slippa att ännu en gång berätta i rätten om det som hänt och därmed åter i detalj återuppleva brottet en lång tid efter att händelsen bearbetats första gången. Att parter och vittnen inte behöver höras om igen innebär både besparingar för domstolarna och att parternas rättegångskostnader begränsas.¹³⁰

Att ett videoförhör har många fördelar jämfört med en ljudinspelning framstår som ganska självklart. En videoupptagning kan bidra med åtskilligt fler variabler som kan ha betydelse för en utsagas bedömning, såsom gester

---

¹²⁸ Bylander (2005) s. 36 f.

¹²⁹ Prop. 2004/05:131 s. 105 f, 201.

¹³⁰ Prop. 2004/05:131 s. 107.

och ansiktsuttryck. Det har även i förarbetena beskrivits en fallande skala där fysisk närvaro är överst på skalan, vilket följs av videonärvaro som i sin tur följs av telefont närvaro och därefter och längst ner på skalan kommer utevaro respektive avgörande på handlingarna. Resonemanget grundar sig på samma tanke som informationsrikedomsteorin¹³¹ och innebär att olika kommunikationsvägar kan bedömas beroende på deras grad av informationsrikedom.¹³²

En annan aspekt som påverkar processen och sannolikt rättssäkerheten i positiv riktning är att reformen ger incitament till parterna att verkligen satsa i tingsrätten, eftersom det inte ges samma möjligheter som tidigare att höras igen i hovrätten. Detta innebär att hela processmaterialet i större utsträckning kommer att kunna prövas av alla instanser.¹³³

Rättegångsutredningen föreslog de grundläggande regelförändringarna i rättsprocessen för att det förväntades ge rättssäkrare, intressantare och effektivare rättegångar. Den renodlade muntlighetsprincipen anses idag inte lika nödvändig på grund av all teknik som nu finns. En av de viktigaste fördelarna med bevisupptagning på video är att en korrekt tingsrättsdom inte längre behöver riskera att ändras för att saker och ting framställs annorlunda i hovrätten.¹³⁴

Det har även ansetts vara positivt att tilltrosbestämmelserna ändrats genom reformen. Tillämpningen av bestämmelserna har varit förenad med problem, bland annat eftersom de medfört förluster i effektivitetshänseende och det har ofta förekommit diskussioner om huruvida bestämmelserna bör avskaffas. EMR har inneburit förändringar av tilltrosbestämmelserna på så sätt att deras tillämpningsområde har blivit vidare och alla typer av muntlig bevisning omfattas nu, men samtidigt har bestämmelsernas genomslag blivit svagare. Detta innebär en förenkling av processen för hovrätten, samtidigt som det blir mer ekonomiskt att vittnen inte behöver kallas en andra gång. Att ändringarna har ansetts kunna genomföras utan avkall på rättssäkerheten har i förarbetena motiverats av att videoupptagningarna har hållit så hög kvalitet att dessa kan likställas med ett muntligt förhör inför rätten.¹³⁵

Sammanfattningsvis ligger de största förbättringarna som framkommit i en tydligare och bättre funktionsfördelning mellan tingsrätten och hovrätten, att kvaliteten på bevisningen i hovrätten anses blir bättre, att många vittnen slipper komma till domstolen flera gånger, och att systemet blir mer effektivt och ekonomiskt.

---

¹³¹ Som lanserades av R.L. Draft och R.H. Lengel se vidare vid not 132.

¹³² Bylander (2006) s. 301.

¹³³ Fitger s. 465.

¹³⁴ Brandberg och Knutson (2008c) s. 26.

¹³⁵ Fitger s. 461 och Bylander (2008) s. 660.

6.2 Möjliga problem och begränsningar

6.2.1 Videoupptagningen som likvärdig med omedelbar närvaro

Vid införandet av videotekniken har inte ifrågasatts möjligheten att i hovrätten göra en bedömning av den muntliga videobevisningen som är likvärdig med den som kan göras vid ett traditionellt sammanträde där bevispersonerna är omedelbart närvarande. Det har förutsatts att en framställning på video kommer att ge lika goda förutsättningar för bedömningen.¹³⁶ Det finns dock ett antal skäl att ifrågasätta detta antagande såsom självklart.

En utgångspunkt för ifrågasättande grundar sig på att dem som ska bedöma videoupptagningarna inte har någon vana eller erfarenhet av att jämföra just kommunikationsformen video med andra former. Domare är inte vana att kommunicera genom bildöverföring och saknar uppfattning om vilka skillnader som kan finnas jämfört med andra sätt att kommunicera. En jämförelse kan göras med när telefonen introducerades i rättssalen. Då hade alla människor erfarenhet av att bedöma hur samma människa uppfattades omedelbart jämfört med per telefon. Få har denna erfarenhet angående video, vilket kan vara problematiskt vid bedömningen av hur tillförlitlighet och trovärdighet påverkas av kommunikationsformen. Det kan istället vara så att det finns en överdriven föreställning om likheten mellan att höra en person genom personligt närvarande och genom videoteknik, eftersom bilder kan ge en starkare retorisk verkan.¹³⁷

En annan svaghet som påpekats hos videoupptagningen i jämförelse med omedelbar närvaro är att videoupptagningen inte kan få med vad som händer vid sidan av förhöret i rättssalen. Ett exempel på detta är att reaktioner som någon av parterna har på ett vittnes utsaga inte framkommer.¹³⁸

Ställningstagandet i propositionen att videoupptagningen ger en minst lika god bedömningsgrund som ett traditionellt sammanträde med omedelbar närvaro har även kritiserats från en psykologisk ståndpunkt. Även om det finns fördelar med att hovrätten inte behöver samla alla vittnena igen är de nya reglerna i andra avseenden desto mer problematiska. När hovrätten nu som utgångspunkt bara ska se muntlig bevisning upptagen på video så kommer deras uppgift att värdera utsagan och bevispersonen att te sig ganska annorlunda jämfört med hur uppgiften gestaltar sig i tingsrätten. För även om videoupptagningen förvisso kommer att visa ”exakt samma sak” som presenterats i tingsrätten, så kanske förhöret kommer att upplevas annorlunda. I alla fall visar forskningen att presentationsformen på olika sätt

---

¹³⁶ Prop. 2004/05:131 s. 200.

¹³⁷ Bylander (2006) s. 300.

¹³⁸ Bylander (2007) s. 525.

kan påverka bedömningen av personen och utsagan. Det rör sig alltså i själva verket om ett annat material än det som presenterades i tingsrätten.¹³⁹

I både propositionen och i den föregående utredningen har det även påpekats att nyare vittnespsykologisk forskning visat på att domare i allmänhet tenderar att sätta en övertro till betydelsen av att vittnen hörs omedelbart inför rätten.¹⁴⁰ Forskningen på området är dock ännu begränsad¹⁴¹ och resonemanget har även kritiserats av Bylander som i sin avhandling menar att saken bör undersökas närmare, men att de i nuläget saknas grund att använda resonemanget som grund för en radikalt ändrad bevisupptagning.¹⁴²

Vidare så kan det i många fall vara så att det i hovrätten kallas nya vittnen som inte hörts i tingsrätten. I brottmål finns det ingen preklusionsregel som hindrar återopande av förhör med nya personer i hovrätten. Det kan även vara så att något vittne som hörts i tingsrätten kallas igen för att ytterligare frågor behöver ställas. Både de helt nya vittnena och dem som kallas till tilläggsförhör får då framträda omedelbart inför rätten. Detta kan innebära att dessa vittnen kommer att få större inverkan på hovrättens bedömning än de vittnesmål som presenteras genom videoupptagningar från tingsrätten. Förhör som lämnas omedelbart inför rätten har visat sig uppfattas betydligt mer positivt jämfört med när samma förhör visas genom en videoupptagning.¹⁴³

6.2.2 När ytterligare frågor behöver ställas

Behovet av att ställa ytterligare frågor kan även medföra andra problem än det att ett vittne som hörs omedelbart kan få en fördelaktigare bedömning. För det första kan det vara så att behovet av att ställa nya frågor uppkommer först under huvudförhandlingen i hovrätten. Detta kan vara problematiskt på flera vis. Alla parter kanske inte deltar i hovrätten och det kan då innebära en fördel för dem som deltar om möjlighet att genomföra ett tilläggsförhör ges först vid förhandlingen. Det kan i dessa fall bli nödvändigt med uppskov eller att ta om huvudförhandlingen vilket naturligtvis skulle påverka effektiviteten i förfarandet.¹⁴⁴

För det andra har RB 35 kap 13 § andra stycket, som berör rätten att kräva tilläggsförhör, utformats på ett sätt som gör att den kan vara svårtillämpad. Förutsättningen för att ett tilläggsförhör skall bli aktuellt är enligt denna bestämmelse att ytterligare frågor behöver ställas. I grunden innebär regeln att preklusionen i hovrätten utsträcks till att gälla sådana sakuppgifter som tidigare kunde tas in i processmaterialet i hovrätten genom nya frågor som

---

¹³⁹ Landström s. 42.

¹⁴⁰ Prop. 2004/05:131 s. 202 och Ds 2001:36 s. 99 f.

¹⁴¹ Jmf. avsnitt 5.3.

¹⁴² Bylander (2006) s. 316.

¹⁴³ Landström s. 42.

¹⁴⁴ Bylander (2008) s. 667.

ställs till vittnen och parter.¹⁴⁵ Detta kan medföra vissa tillämpningsproblem eftersom lagtexten inte är särskilt upplysande. Av förarbetena framgår dock tre olika fall då det bör anses finnas behov av ett tilläggsförhör.¹⁴⁶ Det tredje typfallet, det vill säga då det råder oklarheter om vad vittnet menat, har ansetts vara det mer problematiska av de tre. I propositionen görs en för detta fall avgörande skillnad mellan fall då det är oklart vad en person menat och fall då svävande uppgifter i allmänhet lämnats. Denna gräns kan bli svår att göra i praktiken eftersom ”svävande” och ”oklara” uppgifter i princip är synonyma begrepp. Förutom tillämpningsproblem kan detta innebära att det genomförs många tilläggsförhör, vilket även det kan leda till att den eftersträvade effektiviseringen i systemet uteblir.¹⁴⁷

6.2.3 Effektiviteten och tekniken

De nya reglerna om hur bevisningen ska tas upp i tingsrätten begränsar alltså även till viss del hur mycket nytt man kan dra in i processen i hovrätten. För att systemet ändå skall förbli rättssäkert krävs i princip ökade resurser till tingsrätten, så att alla mål ändå får en fullständig prövning. Vid reformens genomförande förelåg dock inte några nya resurser för tingsrätten.¹⁴⁸ Då det beslutades att genomföra reformen var det även oklart om reformen i sin helhet skulle komma att leda till några besparingar. I propositionen anges att det är svårt att göra några beräkningar eftersom man inte vet vilket genomslag de olika delarna av reformen kommer att få.¹⁴⁹

Att datatekniken har möjliggjort effektiviseringar av rättsskipningen på många olika sätt har förväntats innebära stora besparingar för domstolarna. Detta torde i grunden vara positivt, men det är problematiskt om just strävandena efter att rationalisera blir avgörande för hur nya regler utformas. Vid den typen av effektiviserandereformer bör större vikt läggas vid att analysera konsekvenserna av ändringarna och vilka effekter de nya reglerna kan ha ur rättssäkerhetssynpunkt.¹⁵⁰

Ett argument som anförts som stöd för införandet av videotekniken i domstol är att det är modernt med den senaste tekniken och att ett införande därför är nödvändigt för att upprätthålla ett förtroende för domstolarna i det moderna tekniksamhället.¹⁵¹ Detta argument har kritiserats från flera håll och det har framförts att det finns anledning att vara kritisk mot att det tekniskt möjliga blir avgörande för vad som anses vara nödvändigt och lämpligt. Bara för att tekniken finns och är vanlig i samhället i övrigt är det inte säkert att den lämpar sig för användande i våra domstolar.¹⁵²

---

¹⁴⁵ Heuman s. 254 f.

¹⁴⁶ Jmf. avsnitt 3.3.2.

¹⁴⁷ Bylander (2008) s. 664 ff.

¹⁴⁸ Brandberg och Knutsson (2008a) s. 24 f.

¹⁴⁹ Prop. 2004/05:131, s. 221.

¹⁵⁰ Heuman s. 249.

¹⁵¹ Ds. 2001:36, s. 9.

¹⁵² Brandberg och Knutson (2008b) s. 29 och Bylander (2006) s. 300.

Muntlighet har länge ansetts vara en grundläggande förutsättning för rättssäkra avgöranden i våra domstolar. När utvecklingen av den moderna tekniken har medfört att en mängd nya handläggningsformer uppkommer även frågan om dessa nya teknikformer är en typ av muntlighet. Det är dock viktigt att vara medveten om att risk finns att man glömmer att något grundläggande i presentationsformen förändrats om man bara föser in de nya teknikformerna i det gamla begreppet muntlighet.¹⁵³

6.2.4 Integriteten

Ett område som ägnades stor uppmärksamhet inför reformens genomförande var hur integritetsfrågorna skulle hanteras. Av förarbetena framgår att det ansågs vara av avgörande betydelse för att reformen skulle kunna genomföras att ett fungerande skydd mot spridning av videoupptagningarna kunde ordnas. Både den enskildes intresse av skydd och rättens intresse av att få ett gott underlag för sin bedömning medförde därför att en omfattande sekretessregel infördes.¹⁵⁴ Riskerna med att videoupptagningar av den här typen sprids är flera. Särskilt genom Internet och webbtjänster såsom ”YouTube”, där vem som helst har möjlighet att lägga upp en video, finns risk för mycket stor spridning. Detta kan i förlängningen leda till stora problem. Redan innan reformen har det ibland varit mycket svårt att få vittnen och målsägande att berätta i domstol. Om det finns minsta risk att det som en person berättar i domstolen blir tillgängligt för alla på Internet kan det bli svårare att få människor att infinna sig och berätta. Det kan även påverka dem utsagor som lämnas i rätten negativt med ett försämrat bevisvärde som följd.¹⁵⁵ Andra risker som framställts är att upptagningarna kan komma att bli föremål för försäljning eller att vittnen kan hotas att lämna sitt samtycke för utlämnande. Det finns även möjlighet att bilderna redigeras så att innehållet inte framställs på samma sätt som i tingsrätten.¹⁵⁶

Är det då möjligt att en videoupptagning lämnas ut och sprids? Då en videoupptagning begärs ut ska som bekant, domstolen göra en prövning av om den som hörts kan orsakas men av ett utlämnande.¹⁵⁷ Risken att domstolen genom misstag eller uppsåtligen lämnar ut en videoupptagning i strid med sekretessen har bedömts som liten, främst eftersom de som arbetar på domstolarna är vana att arbeta med känsligt material som exempelvis domar som ännu inte expedierats. Kritik har dock riktats mot systemet eftersom det inte ger något skydd i de fall då det finns ett medgivande från den hörde om att upptagningen får utlämnas och inte heller i de fall då den hörde själv begär ut upptagningen. Eftersom lagstiftningen är tydlig och

---

¹⁵³ Bylander (2005) s. 42 f, se även Brandberg och Knutson (2008b) s. 29 f.

¹⁵⁴ Bylander (2006) s. 317 och 7 kap. 48 § sekretesslagen (1980:100).

¹⁵⁵ Brandberg och Knutson (2008d) s. 27.

¹⁵⁶ Ibid.

¹⁵⁷ Se avsnitt 3.2.2.

endast skyddar den hörde måste domstolarna i dessa fall lämna ut videoupptagningen.¹⁵⁸

6.2.5 Europakonventionen

En annan aspekt på reformen som kan vara förenad med problem är att det ännu är något oklart hur Europadomstolen kommer att bedöma frågan om videoteknikens nya roll i domstolsarbetet. Vid europakonventionens tillkomst hade videotekniken inte ens uppfunnits. Det förefaller inte heller ha skett någon prövning vid europadomstolen som rör handläggning med videotekniken. Sverige är i detta sammanhang ett föregångsland och ligger före i utvecklingen jämfört med andra konventionsstater.¹⁵⁹ Det mesta tyder ändå helt klart på att de nya reglerna ligger inom ramen för det som accepteras av europakonventionen. Förfarandet i den högre instansen måste inte vara likadant som det i första instans och frågor om vilken bevisning som accepteras är en nationell angelägenhet.¹⁶⁰

---

¹⁵⁸ Brandberg och Knutson (2008d) s. 27 f.

¹⁵⁹ Bylander (2006) s. 301 f.

¹⁶⁰ Se avsnitt 3.4 ovan.

7 Avslutning

7.1 Diskussion

Det grundläggande syftet med reformen EMR har varit att skapa en modernare process som uppfyller kraven på en rättssäker, effektiv och ändamålsenlig process. I detta kapitel ska de frågeställningar som uppställdes i början av denna uppsats diskuteras och, mot bakgrund av det som presenterats i framställningen, besvaras.

7.1.1 Påverkas bedömningen av en muntlig utsaga av att den presenteras på video?

Den första frågeställningen som berörts i uppsatsen handlar om hur domstolens bedömning av en muntlig utsaga påverkas av den nya presentationsformen som införts genom reformen EMR. Jag har undersökt om det kan vara så att en videoupptagning generellt sett medför annorlunda förutsättningar för bedömningen än vid ett traditionellt omedelbart framträdande.

Lagstiftaren har å sin sida varit tydlig med att en videoupptagning anses innebära ett minst lika bra underlag, om inte bättre, för domstolens bedömning jämfört med en utsaga som lämnas personligen. Ändå tycks det vara ett ganska tunt underlag som faktiskt anförts till stöd för den aktuella uppfattningen. Det som ligger till grund för bedömningen tycks vara något enstaka forskningsresultat i förening med att teknikern erbjuder många fördelar i övrigt. Däremot görs i förarbetena ingen närmare genomgång av vilka eventuella skillnader som är att vänta då muntliga utsagor presenteras på video.

Om man ser till forskningen som idag finns på området har det där, i motsats till vad lagstiftaren tycks ha ansett, visat sig att presentationsformen är en faktor som påverkar både upplevelse, bedömning och minne av ett vittnesmål. Det inte är någon tvekan om att videofORMATET ger en bättre bild av ett vittnesmål såtillvida att det upplevs som mer positivt och detaljrikt jämfört med hur en upptagning av endast ljud upplevs. På samma sätt har det tidigare konstaterats att en ljudupptagning ger en mer positiv och detaljrik upplevelse än en skriftlig framställning. Om man ser specifikt till skillnaden mellan video och omedelbara framträdanden så har undersökningar visat att bedömare tenderar att uppleva ett vittne som mera trovärdigt om man hör utsagan omedelbart än om man ser och hör den på video. Det har även visat sig att de som hör ett vittne omedelbart tenderar att bedöma personen mera välvilligt samt vidare även att vittnet tydligare upplevs i mera positiva termer om vittnesmålet sker omedelbart ”här och nu”. De som hör ett vittne som är omedelbart närvarande upplever sig

minnas utsagan bättre än de som ser den på video. Forskningen är dock något spretig när det gäller den verkliga minnesprestationen.

Den beteendevetenskapliga forskningen har dock samtidigt även funnit att muntlighet i dess ursprungliga betydelse – muntligen och direkt inför rätten – inte alltid i alla avseenden ger de bästa förutsättningarna för bedömningen av ett vittnesmål. Exempelvis så var bedömningarna av vittnesmålets korrekthet lika goda för vittnesmål via video som vid omedelbar närvaro.

Orsaken till att forskningen inte kan ge något mer uttömmande svar är med stor sannolikhet att det är ett nytt område och att tillräckligt många studier ännu inte finns att tillgå för att få en mer fullständig bild. Under arbetet med denna framställning har jag endast delvis funnit stöd inom forskningen för att det skulle vara lättare att bedöma personers trovärdighet och utsagors tillförlitlighet om man hör ett vittnesmål omedelbart istället för på video.

Det sätt som en utsaga presenteras på för domstolen är bara en av många faktorer som påverkar hur utsagan kommer att värderas. Ändå kan det konstateras att rättspsykologisk forskning visar att hur ett vittnesmål upplevs och bedöms kan påverkas inte bara av just det som faktiskt sägs och hur den som vittnar uppträder utan även av det medium eller den teknik genom vilken de juridiska beslutsfattarna tar del av vittnesmålet. Det är även klart att den rättspsykologiska forskningen har mycket att erbjuda när det gäller information om olika presentationsformat och tekniktyper som används i våra rättssalar. Men mer forskning på området för att säkerställa resultaten är naturligtvis önskvärt.

Även om forskningen på området kan sägas vara i sin linda har lagstiftaren, enligt min mening, på ett ganska lättvindigt sätt avfärdat problematiken med skillnaden mellan att muntlig bevisning presenteras omedelbart inför rätten jämfört med via en videoupptagning. Särskilt beklagligt anser jag är att hänvisningen till vittnespsykologisk forskning som görs i propositionen och departementsutredningen som diskuterats i uppsatsen är så kortfattad att det är svårt att få klarhet i till vad i den aktuella forskningen som det hänvisas. Det kan ifrågasättas om lagstiftaren förbisett de problem som är relaterade till frågan, om det ansetts att ytterligare utredning inte skulle tillföra något av betydelse eller om tidspressen för att få reformen, som redan dragit ut på tiden, i kraft spelat in. Själv anser jag att en mer grundlig undersökning av frågan hade varit väl motiverad, även om det resulterat i att dem förväntade problemen till följd av den nya bevisformen ansågs små i förhållandet till fördelarna i övrigt. Då hade man ändå lyft frågan och därmed åstadkommit större medvetenhet och uppmärksamhet kring effekterna av videobevisningen för bedömningen i domstol.

Enligt min mening är det uppenbart att en utsaga presenterad genom videoupptagning inte är likvärdig med en som lämnas av en av en person som är omedelbart närvarande. Att lagstiftaren i grunden också delar den uppfattningen menar jag framgår av att det har anses skapa en osund ojämnavikt i processen om den tilltalade skulle få höras igen personligen i

hovrätten, men inte målsäganden. En annan sak är naturligtvis att en videoupptagning ändå kan innebära ett bättre underlag för hovrättens bedömning mot bakgrund av att den lämnas i närmare anslutning till den aktuella händelsen.

Mot bakgrund av frågeställningen kan sammanfattningsvis konstateras att forskningen visat att det finns tydliga tendenser på att presentationsformen kan ha stor betydelse för bedömningen av en utsaga på ett antal olika vis. Eftersom någon försöksverksamhet med just uppspelning och bedömning av de videoinspelade utsagorna inte företagits samt att forskningen på området ännu inte är så utbredd är det dock svårare att förutsäga i detalj hur bedömningen av en muntlig utsaga kommer att påverkas av att den presenteras på video. Att utsagor kan komma att påverkas är dock helt klart.

7.1.2 Vilka konsekvenser kan den nya ordningen med muntlig bevisning på video få ur ett rättssäkerhetsperspektiv?

Den andra frågeställningen för denna uppsats handlar om vilka konsekvenser som de nya videoupptagna förhören kan väntas få för rättssäkerheten. Även om det i och för sig skulle kunna fastställas att videoupptagna utsagor tenderar att bedömas annorlunda än omedelbart presenterade utsagor är det en annan sak om och i så fall hur detta kan få effekter för rättssäkerheten.

När grunderna för valet av rättegångsformer diskuterades i propositionen var en av kärnpunkterna att förfarandet måste genomföras på ett sådant sätt att domstolen får ett tillförlitligt underlag för sina avgöranden. Om det inte föreligger förutsättningar för domstolen att på ett korrekt sätt få en bild av de omständigheter som förekommit är det inte heller möjligt att nå ett materiellt sett riktigt avgörande. Det finns således ett nära samband mellan rättssäkerhet med materiellt riktiga avgöranden och att formerna och möjligheterna för presentation av bevisning ger fullständiga och tillförlitliga underlag för bedömningen.

Ur ett rättssäkerhetsperspektiv har det visat sig finnas många fördelar med att införa den nya tekniken där muntlig bevisning tas upp på video i tingsrätten och presenteras på video i hovrätten. De främsta är att tyngdpunkten hamnar i tingsrättsprocessen och att systemet därmed effektiviseras. Det blir färre omförhör i hovrätten och processmaterialet stämmer bättre överens mellan instanserna. Risken att vittnen eller parter ändrar sina utsagor på grund av försämrat minne och otillbörlig påverkan minskar. Hovrättsprocessen blir mindre beroende av att samtliga berörda infinner sig personligen och det kan därmed förväntas färre inställda för handlingar. Kostnaderna i hovrätten begränsas både för parter och för

domstolarna. Det absolut starkaste argumentet till reformens fördel menar jag är att en videoupptagning i många fall kan innebära ett bättre underlag för hovrättens bedömning än ett omförhör mot bakgrund av att den lämnas i närmare anslutning till den aktuella händelsen. Av särskild betydelse i detta avseende är att en materiellt riktig dom från tingsrätten inte behöver riskera att ändras av hovrätten eftersom underlaget blivit förändrat av att alltför lång tid förflutit mellan instanserna.

En videoupptagning kan förvisso förmedla åtskilligt mer än en ljudupptagning som kan vara av betydelse för bedömningen av bevisvärdet. Detta är ett gott argument för att i de fall där bevisning i hovrätten tidigare skulle ha presenterats genom en ljudupptagning istället tillämpa en videoupptagning. Argumentet ger dock inget stöd för att en videoupptagning ger ett tillräckligt underlag för bedömningen i ett fall där det annars skulle ha krävts ett omförhör med den hörda personen omedelbart närvarande i hovrätten. Sett ur ett rättssäkerhetsperspektiv räcker det som bekant att det är en enda länk i rättssäkerhetskedjan som brister för att målet om, i det närmaste genomgående materiellt riktiga domar, ska gå förlorat. Att det finns många argument som talar för en ny teknik har mindre betydelse om det finns ett argument som visar att det brister i ett annat avseende.

Man inte ska således inte underskatta betydelsen av att en person hörs som omedelbart närvarande i hovrätten. För detta talar, enligt vad jag funnit, för det första, att det kan tänkas ge en bättre upplevelse av vittnesmålet. För det andra så innebär ett nytt förhör även en ny möjlighet att berätta ifall det var så att något inte kom fram i tingsrätten, att något som framkom var fel eller det finns något annat att tillägga. Även detta är en del av rättssäkerheten. Jag tror på videoförhören som en viktig källa till både effektivitet och bättre underlag i de fall då ljudband annars skulle ha nyttjats för presentation av bevisningen. Men samtidigt bör viss försiktighet tillämpas då man ersätter omedelbar närvaro med videoupptagningar eftersom det kan finnas en grundläggande idé bakom att komma en andra gång till rätten, oavsett om det bara innebär att svara på någon ytterligare fråga eller göra något förtydligande.

Rättssäkerhet och effektivitet kan ofta verka som motpoler. När det gäller EMR och muntlig bevisning på video kan man tänka sig två ytterligheter. Å ena sidan kan det bli så att videoupptagningen i flertalet fall anses nog som bevisning, såsom huvudregeln stadgar. Man kan då fråga sig om inte rättssäkerheten i viss mån påverkas. Hovrättens avgörande blir då ett avgörande på ett fast underlag, i likhet med ett avgörande på handlingarna. Hovrättens prövning blir då inte samma utsträckning en säkerhetsventil för fall då det var något som inte framkom vid tingsrättsförhandlingen eller då något som där framkom var felaktigt. Å andra sidan kan tänkas det scenariot att det kommer att bli många fall där kompletterande frågor anses behöva ställas. Det förefaller då vara ett mycket gott underlag som föreligger för hovrättens bedömning; både uppspelningen av videon från tingsrätten och möjlighet att ställa fler frågor med vittnet omedelbart närvarande. Men ett

sådant scenario innebär samtidigt att effektiviteten i det nya systemet inte skulle nå upp till de mål som reformen satt upp.

Det tycks handla om att hitta en lämplig jämviktspunkt där en acceptabel nivå för både effektivitet och rättssäkerhet uppnås. En viktig fråga i detta sammanhang är således att det kan säkerställas att processen i tingsrätten blir uttömmande och omfattar en materiellt riktig genomgång av bevisningen. Det ställs högre krav på parterna att få med allt och se till att allt blir korrekt i tingsrätten eftersom det inte är säkert att tilläggsförhör kommer att kunna hållas. I detta avseende bli resurserna i tingsrätten en nyckelfråga.

Det har redan påpekats att den psykologiska forskningen fått en närmast obefintlig roll inför reformen EMR. Det kan även kritiseras att man inte heller i övrigt gjort någon närmare ansats till att se på hur presentationsformatet faktisk påverkar en utsaga. Både propositionen och den föregående departementsutredningen uttalar kort och gott att en videoupptagning ger rätten lika goda möjligheter att bedöma en utsaga som vid personlig närvaro. Det har uppenbarligen inte ansetts att frågan om presentationsformens betydelse för domstolens bedömning varit av avgörande betydelse för reformens genomförande. Det som istället har ansetts vara av stor betydelse och vilket fått omfattande utrymme i diskussionen är integritetsfrågorna. Kanske hade en bättre diskussion som verkligen kunnat klargöra frågans betydelse kommit igång om förarbetena inte tagit så lätt på denna problemställning.

När det vidare gäller integritetsfrågorna har detta som bekant lösts genom en omfattande sekretessbestämmelse avseende videoupptagningarna. Ur ett rättssäkerhetsperspektiv är dock av grundläggande betydelse att upprätthålla principen om att part ska ha tillgång till allt material som läggs till grund för en domstolsprövning. Att det finns ett mervärde i just bilderna har bekräftats av högsta domstolen (NJA 2008 s. 883) och detta mervärde kommer naturligtvis att beaktas vid bedömningen i hovrätten. Ur rättssäkerhetssynpunkt måste det därmed anses vara en självklarhet att i alla fall parterna måste få full tillgång till detta material. Om tillgängligheten begränsas till att se på materialet i domstolens lokaler för att motverka negativa konsekvenser av en eventuell spridning av materialet så bör vissa motkrav även kunna ställas. Det bör finnas möjlighet att få tillgång till materialet på valfri domstol i landet och eventuellt även på andra myndigheter för att förenkla för den enskilde.

Reformen och möjligheten att använda videoupptagningar i domstolen är en följd av den teknikutveckling som sker i samhället. Det är självklart positivt att domstolarna kan få nytta av de möjligheter som den nya tekniken erbjuder. Samtidigt menar jag att det kan finnas anledning att vara kritiskt till att när de nya reglerna i reformen EMR infördes, det förutsattes att tekniken skulle vara något både nödvändigt och förbättrande för domstolarna. Teknik är modernt och det som är modernt är bra och eftersträvansvärt. Det förefaller nästan som att tekniken är något

eftersträvansvärt i sig oberoende av dess effekter eller nytta. Den ständiga utvecklingen av tekniken innebär många fördelar för samhället, inte minst på ett ekonomiskt plan, men det gäller att vara uppmärksam så att tekniken inte blir ett självändamål och det anses nödvändigt att använda ny teknik endast på grund av att den finns tillgänglig. Med detta resonemang vill jag inte säga att de nya reglerna och videobevisningen inte är förenade med nytta eller betydande fördelar. Det finns som redan påpekats mycket att vinna genom den nya modellen. Det som jag vill sätta fingret på är just den underliggande förutsättning, som tycks finnas både i förarbeten och kringgårdande diskussionen av EMR, att mer teknik alltid är en förbättring eftersom det är nymodigt eller trendigt. Detta kan enligt min mening vara särskilt värdefullt att ha i åtanke för framtida reformer. Teknikens utveckling kommer sannolikt att fortsätta i rask takt och erbjuda åtskilliga nya möjligheter även i framtiden.

Det är vidare viktigt att komma ihåg att reformen EMR i sin helhet innehåller många fler förändringar än dem som gäller bevisupptagningen i hovrätt vilken berörts i denna uppsats. Reformen har även inneburit nya regler om prövningstillstånd, regler om uppmjukning av muntlighetskravet så att skriftliga utsagor kan återopas utan uppläsning i större utsträckning i domstol samt att inställelse i domstol i vissa fall skall vara möjlig genom videokonferens istället för personlig närvaro. På det hela taget innebär reformen många förbättringar och det tycks enligt min uppfattning vara så att de flesta är överens om att det är stora förbättringar och ett rättssäkert system som införs. Att däremot just den del som gäller bevisupptagningen i hovrätten kunde ha haft nytta av bättre underlag i vissa delar är det som man kan vara mest kritisk till, även om reformen har ansetts ta lång tid just på grund av videodokumentationen av utsagor i rätten.

Sammanfattningsvis har jag under arbetet med denna framställning inte funnit att de nya reglerna för bevisupptagning i hovrätten skulle innebära något hot mot rättssäkerheten utan tvärtom att reformen på det hela taget får anses ligga i linje med dem principer som anses grunda förutsättningar för materiellt riktiga domar. Däremot har jag funnit att det finns några frågor som har anknytning till rättssäkerheten som kan vara problematiska oavsett om de fått det utrymme och undersökning som man kunnat önska under arbetet med reformen eller inte. Det finns tre huvudsakliga problemområden rörande de nya reglerna om muntlig bevisning på video som berörts i denna framställning. För det första kan det orsaka svårigheter om en videoupptagning bedöms annorlunda än en omedelbart lämnad utsaga. Det kan medföra att samma utsaga bedöms olika mellan instanserna och även att den som får framträda personligen för att svara på ytterligare frågor bedöms mer positivt. För det andra kan det uppstå svårigheter vid bedömningen av när tilläggsförhör skall hållas samtidigt som effektiviteten i systemet skall upprätthållas. För det tredje kan det föreligga svårigheter med att säkerställa ett tillräckligt skydd för den personliga integriteten särskilt i förhållande till partsinsynen.

7.2 Slutsatser

Valet av hur bevisningen skall presenteras i hovrätten är inte en helt enkel avvägning att göra. De fördelar som ledde till genomförandet av reformen EMR väger tungt. Samtidigt kvarstår fortfarande några frågetecken kring hur väl systemet kommer att fungera. Själv är jag av uppfattningen att införandet av videoinspelningar som presentationsform kommer att innebära flera vinster i majoriteten av fall, men att det kommer att finnas fall där systemet är en nackdel. Frågan är om tilläggsförhören kommer att komma tillrätta med och fånga upp dessa fall. Sannolikt kommer reglernas tillämpning vara mer generös till en början för att sedan stramas upp. I domstolarnas praktiska arbete kommer inslaget av videobevisning av allt att döma inte att vålla några särskilda svårigheter.

Det är i skrivande stund, då reformen varit igång i omkring ett halvår, alltför tidigt att uttala sig om hur väl de nya reglerna om dokumentation och presentation av utsagor med video kommer att falla ut. Det är min förhoppning att denna uppsats kan vara ett bidrag till fortsatta diskussioner rörande presentationsformens betydelse för bedömningen av muntlig bevisning i domstol.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Beyer, Clase, ”Vad är rättssäkerhet?”, I: Festskrift till Gotthard Calissendorff, Norstedts, Stockholm, 1990

Brandberg, Ulrika; Knutsson, Tom, *Den moderna rättegången i startgroparna*, i Advokaten 5/2008 s. 20. [cit. Brandberg, Knutsson (2008a)].

Brandberg, Ulrika; Knutsson, Tom, *Vittnesmål på video mindre trovärdigt*, i Advokaten 5/2008 s. 29. [cit. Brandberg, Knutsson (2008b)].

Brandberg, Ulrika; Knutsson, Tom, *Stramare process ökar rättssäkerheten*, i Advokaten 5/2008 s. 26 [cit. Brandberg, Knutsson (2008c)].

Brandberg, Ulrika; Knutsson, Tom, *Vittnesmål på YouTube kan fälla systemet*, i Advokaten 5/2008 s. 27 [cit. Brandberg, Knutsson (2008d)].

Bylander, Eric, *Behovet av att ställa ytterligare frågor enligt 35 kap 13 § andra stycket andra meningen rättegångsbalken*, SvJT 2008 s. 657. [cit. Bylander (2008)].

Bylander, Eric, *Muntlighet vid domstol i Norden – En exposé*, I: Bylander E, Lindblom, P, H, Muntlighet vid domstol i Norden, Iustus förlag, Uppsala, 2005. [cit. Bylander (2005)].

Bylander, Eric, *Muntlighetsprincipen – En rättsvetenskaplig studie av processuella handläggningsformer i svensk rätt*, Iustus förlag, Uppsala, 2006. [cit. Bylander (2006)].

Bylander, Eric, *Modernare rättegång – och bättre?*, SvJT 2007 s. 516. [cit. Bylander (2007)].

Dahlström-Lannes, Monica, *Mot dessa våra minsta - sexuella övergrepp mot barn*, Rädda barnen, Stockholm, 1990

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i Europeisk praxis: En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, Tredje upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2007

Diesen, Christian, *Bevisprövning i brottmål*, Juristförlaget, Stockholm, 1994.

Ekelöf, P, O, Edelstam, H, *Rättegång I*, åttonde upplagan, Norstedts juridik 2005

Fitger, Peter, *Förhållandet mellan tingsrätts- och hovrättsprocess*, i SvJT 2008 s. 453

Granhag, Per Anders; Landström, Sara, ”*Muntlighet vid domstol ur ett rättspsykologiskt perspektiv*”, I: *Muntlighet vid domstol i Norden: en rättsvetenskaplig, rättspsykologisk och rättsetnologisk studie av presentationsformernas betydelse i förfarandet vid domstol i Norden*, Iustus förlag, 2005

Heuman, Lars, ”*Processrätten och den digitala tekniken*”, I: *Festschrift till Peter Seipel*, Norstedts, 2006

Hirschfeldt, Johan, *Svenska bilder - Eller en modernare rättegång*, i JFT 1/2006 s.17-21

Landström, Sara, *CCTV, Live and Videotapes: How Presentation Mode Affects the Evaluation of Witnesses*, Department of Psychology, University of Gothenburg, 2008

Neij, Jeanette, *Forskning för ökad rättssäkerhet*, Apropå, nr 4 2008

Peczenik, Alexander, *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, Fritzes Förlag AB, Göteborg, 1995

Schelin, Lena, *Bevisvärdering av utsagor i brottmål*, Norstedts Juridik AB, Vällingby, 2007

Strömvall, Leif, *Deception Detection, Moderating factors and accuracy*, Department of Psychology, University of Gothenburg, 2001

Strömvall, Leif; Granhag, Per Anders, *How to detect deception? Arresting the beliefs of police office officers, prosecutors and judges*, Psychology, Crime, & Law, 9/2001, s. 19-36

Sutorius, Helena; Kaldal, Anna *Bevisprövning vid sexualbrott*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2003

Welamson, Lars, *Rättegång VI*, Norstedts Juridik, Stockholm, 1994

Offentligt tryck

Prop. 2004/05:131 *En modernare rättegång – Reformering av processen i allmän domstol*

Prop. 1979/80:2 *Med förslag till sekretesslag m.m.*

SOU 1938:44 s. 377 *Processlagsberedningens förslag till rättegångsbalk*

Ds 2001:36 *Hovrättsprocessen i framtiden*

Övrigt

Karnov elektronisk lagkommentar

Justitiedepartementets faktablad, *En modernare rättegång*, Ju 08.05

Rättsfallsförteckning

NJA 1993 s. 68

NJA 1993 s. 616

NJA 1994 s. 268

NJA 2008 s. 883

Europadomstolens dom i målet *Jalloh mot Tyskland* (2006-07-11)